

Underhållningshistoria

Gunnar Björing

Boksidan

Innehåll

Bildkonst.....	4
Måleri.....	4
Fotokonst.....	8
Musik.....	9
Radio och rörliga bilder.....	14
Radio.....	14
Rörliga bilder/film.....	15
TV.....	21
Scenkonst.....	24
Cirkus.....	24
Dans.....	25
Musikal.....	26
Opera.....	27
Sport & idrott.....	32
Sällskapsspel och lekar.....	36
Textkonst.....	37
Böcker.....	37
Tidningar.....	38

Copyright: Förlaget Boksidan 2011
Box 558
146 33 Tullinge

Underhållningshistoria, ISBN-nummer: 978-91-86199-56-2

Läs mer på www.boksidan.com!

Underhållning är sådant vi konsumerar för att det roar oss eller för att åtminstone göra tråkiga stunder lite mindre tråkiga. Det finns de som tycker att arbetet är roligt och det är ju bra, men för den skull är det inte underhållning, eftersom syftet är att dra in pengar till livsuppehållet. Därtill finns det personer som arbetar med underhållning och de har förhoppningsvis kul på jobbet, fast för dem är det ett arbete, inte underhållning. Detsamma gäller andra sysslor som utövarna visserligen tycker är roliga, men vars syfte i första hand inte är att roa sig utan istället är att, exempelvis, få bättre fysik och/eller kondition. Vad som är roande varierar emellertid från person till person. En del föredrar att titta på teater, andra väljer att se på fotboll, emedan ytterligare andra helst tittar på konst. I denna skrift beskrivs kortfattat utvecklingen av de idag, kanske, vanligaste underhållningsformerna.

Med tanke på att mycket gått förlorat, till och med i de mest väldokumenterade gamla kulturerna såsom Romarriket, vet vi inte så mycket om hur vanligt folk underhöll varandra förr i tiden. Men antagligen hade de flesta ganska lite tid över till sysslor som varken bidrog till hushållet eller tillfredsställde kroppsliga behov. Ännu mindre hade de rimligen medel att betala för att konsumera de mer exklusiva kultur-/nöjesevenemang som eventuellt erbjöds. Deras nöjen, utöver sex och dryckenskap, var antagligen enkel livemusik, skådespel, dans, spel, idrott/sport och lekar (se vidare i Lekar på 1800-talet). Den visuella konst som stod till buds var utsmyckningar på bruksföremål, som de själva, någon besökare, eller lokal hantverkare producerat. Läsning var uteslutet för majoriteten, även i Västeuropa, eftersom konsten att läsa inte blev allmänt spridd förrän i slutet 1800-talet och tryckta texter innan dess var både dyra och sparsamt förekommande. Därtill fanns överhuvud taget inte de idag vanligaste typerna av underhållning: inspelad musik, radio, film, TV och dataspel. Alla dessa tekniker, utom TV- och datatekniken, är nästan samtida med att vi på bred front lärde oss läsa. Ungefär samtidigt utvecklades, märkligt nog, även de äldre underhållningsformerna radikalt. Det kanske beror på att:

- Förutsättningarna för resor förbättrades, bland annat genom tillkomsten av järnvägar och ångbåtar (se Teknikhistoria). Detta gav möjlighet till större utbyte mellan utövare i form av internationella konstutställningar, konserter och tävlingar.
- Med industrialiseringen, som skedde på 1800-talet, fick en ökad andel av befolkningen lön i reda pengar, vilket medgav andra konsumtionsmönster än tidigare, då vara byttes emot vara.
- Industrialiseringen gjorde även att fler flyttade ihop i tätorter, där det fanns tillräckligt med konsumenter för att anordna olika typer av publika evenemang.
- Därtill gjorde industrialiseringen att arbetstiderna reglerades och även om dagarna var långa, fanns det ett stadfäst slut varefter arbetarna hade fri tid. Till skillnad ifrån tidigare då det alltid fanns något att göra på gården till dess det var dags att sova.
- Industrialiseringen medförde också att en del av materialet som behövs för att skapa underhållning blev billigare och därmed vanligare (som papper att trycka litografier på och sportutrustningar).
- Nationalismens genombrott på 1800-talet, som innebar att man i betydligt större utsträckning än tidigare hyllade den egna nationen, dess företrädare och prestationer oavsett om det gällde bildkonst, musik eller sport.

När det gäller sport beror explosionen även på att gräsklipparen, som patenterades år 1830 av britten Edwin Budding, gjorde det möjligt att skapa och hålla moderna idrottsplaner.

Bildkonst

Måleri

Efter att ha besökt ett betydande antal människor i deras hem kan jag konstatera att det numera är mindre populärt än förr att ha målad eller broderad bildkonst på väggarna, och mer populärt att istället smycka väggarna med sparsamma inslag av professionell fotokonst.

Det beror, så klart, på att modet har förändrats. Och skälen till att modet förändrats på detta sätt skulle kunna vara att:

1. Relativt sett har antagligen målning och brodyr blivit dyrare än foton och affischer eftersom de två förra kräver betydligt mer handpåläggning (vilket har ökat i pris). Emedan både fotografier och tryckta alster blivit, relativt sett, billigare.
2. Vi ägnar, på gruppnivå, betydligt mindre tid åt handarbete nuförtiden, och därmed blir det färre handgjorda alster att hänga upp på väggarna.
3. Färgpassning har blivit ett mode som vanligt folk förr antagligen inte kunde kosta på sig, då de fick nöja sig med det som stod till buds. Med den effekten att färgerna i, exempelvis, vardagsrummet var som de var och därmed fanns det ingen "harmonifärg" att störa med en färggrann tavla.

Oavsett vad saken beror på har den målade bildkonsten tappat i betydelse i västerlandet på senare år, men den har i vart fall betydelse ur ett historiskt perspektiv eftersom:

- Dess historia sträcker sig långt innan de nya teknikernas tillkomst.
- Den har skapat verk som går att bese (och av en del) anses njutbara än idag.
- Den visar på att det genom historien skett förändringar trots att teknikutvecklingen på området nästan stått still.

Under den europeiska period som kallas medeltiden (den spänner konsthistoriskt från störtandet av det romerska imperiet till början av renässansen på 1400-talet) var den katolska kyrkan en viktig beställare av konst. Därför sysslade medeltida konstnärer ofta med att dekorera kyrkor och motiven var änglar, Jesus, m fl. Under perioden utvecklades tekniken att avbilda människor från stora huvuden på små kroppar till mer mänskliga gestalter.

Renässansen i sin tur fortsatte till början av 1600-talet. Perioden präglas ur kulturellt perspektiv dels av att boktryckarkonsten kom till Europa samt av ett ökat intresse för de i mångt och mycket betydligt mer avancerade kulturerna i det antika Grekland och i Romarriket (ordet renässans kommer av det franska ordet renaissance som betyder återfödelse). Trenden inleddes i det som numera är Italien och för måleriet innebar den dels att artisterna lyftes fram mer än förut, med kändisar som Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni (1475-1564) samt Leonardo Da Vinci (1452-1519) och dels att det blev vanligare att konstnärerna även fick beställningar på icke religiösa motiv, som porträtt, av rika privatpersoner.

Under barocken (typ 1700-1790), fortsatte konstnärerna att som förut använda mörka färger och religiösa teman i sina verk. Stora artister var bland andra Peter Paul Rubens (1577-1640) och Rembrandt van Rijn (1606-1669). Barocken följdes av en stil som kallas romantiken vars företrädare, som Caspar David Friedrich (1774-1840) och Joseph Mallord William Turner (1775-1851), vurmade för det naturliga såsom vackra landskap.

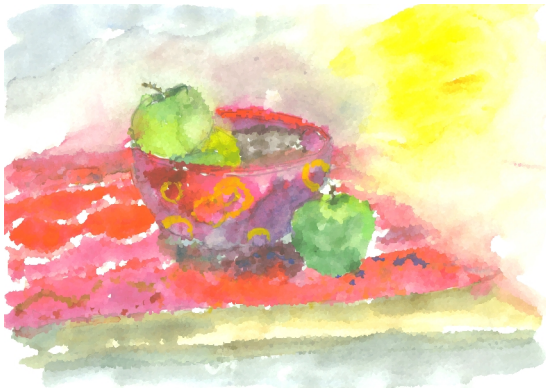
Därefter kom en hel våg av stilar varav en del tillämpas än idag emedan andra för tillfället är döda. Några av de viktigaste illustreras av följande exempel på några olika sätt att, med vattenfärger, avbilda det här fruktfatet.

Nyklassicistiskt

Dvs. med detaljskärpa, klara och lysande färger, ofta med motiv från det antika rom och Grekland.

Nyklassicismen började på 1760-talet och toppade mellan 1780-1790 med Jacques-Louis David (1748-1825).

Impressionistiskt

Stilen kännetecknas av grova markerade penseldrag utan finlir och konstnärerna avbildade ljusets skiftningar på ett nytt sätt. Istället för att t ex göra en skugga svartare kunde den bli lila. Claude Monet (1840-1926) var år 1867 upphovsman med målningen Soluppgång. Andra konstnärer som Pierre-Auguste Renoir (1841-1919) hakade på.

Pointilistiskt

Liknar impressionism men allt är målat med små färgprickar. Stilen skapades av Georges Seurat (1859-1891) på 1870-talet.

Expressionistiskt

Konstnärerna försöker uttrycka sina känslor i verken, med starka färger och genom att avsiktligt förvränga avbildningen. Stilen dök upp i på tidigt 1900-tal och den mest kände företrädaren var Henri Matisse (1869-1954).

Abstrakt

Det är svårt att se att tavlan föreställer ett fruktfat. Och det är själva meningen i abstrakta konstverk. Konstnärernas ambition var istället att omtolka det de såg. Stilen började med 1900-talet och Paul Cézanne (1839-1906).

Kubistiskt

Kubismens kännetecknas av att motiven avbildas i form av en mängd mer eller mindre fyrkantiga ”pusselbitar”. Pablo Picasso (1881-1973) och George Braque (1882-1962) var de mest kända pionjärerna.

Surrealistiskt

Frukttatet är inte längre bara ett frukttat utan kanske nästan ett människohuvud. Eftersom surrealisterna ville utforska de undermedvetna känslorna inför tingen. Stilen började på 1920-talet och kända surrealisterna är exempelvis André Breton (1896-1966) och Salvador Dali (1904-1989).

Naivistiskt

De naivistiska konstnärerna målade medvetet "barnsligt". En känd svensk företrädare för stilen är Olle Olsson "Hagalund" (1904-1972)

Därefter har det bland annat kommit en stil som kallas fotorealism vari konstverken helt eller delvis består av foton, pressklipp och dyligt. Den började i slutet av 60-talet och fortsatte långt in på 70-talet. Frontfigur inom fotorealismen på 1960-talet var Richard Estes (född 1932).

Samt popkonst som parodierar allt kommersiellt ytligt, massproducerat, konsumentinriktat, flyktigt, och opersonligt. Kända konstnärer är bland andra Andy Warhol (1928-1987) och Roy Lichtenstein (1923-1997).

Fotokonst

De flesta fall då någon tar ett fotografi är syftet antagligen endast att dokumentera en händelse eller en person för sin egen och sina närmastes skull. Därtill tas en hel del bilder för att sälja varor eller illustrera artiklar. Men därutöver finns det fotokonstnärer och dessa skapar foton för att underhålla en allmän publik. För en som inte uppskattar konstnärliga fotografier är underhållningsvärdet kanske noll. Fast de som väljer att studera en bok med konstfotografier, gå på ett fotogalleri, eller en fotoutställning måste rimligen finna något underhållande i detta.

Då en praktiskt användbar fotograferingsteknik inte uppfanns förrän år 1826 har det konstnärliga fotograferandet en väldigt kort historia. Dessutom har konstarten inte, som den målade konsten, passerat igenom ett antal olika epoker med olika stilar. Äldre fotografier föreställer likväl som nyare dito ofta människor som på något sätt poserar inför kameran och det slutliga verket avbildar på ett relativt objektivt sett den som stod framför objektivet. Av, exempelvis, de 261 fotografiska verk i olika åldrar som salufördes på Stockholms stadsauktions fotoauktion den 4 maj 2011 avbildade nästan hälften (128 stycken) människor. Fyrtio av dessa människor var kändisar och 27 var mer eller mindre avklädda personer.

De förefaller också vara så att bilder av kändisar och/eller nakna människor faller dom mer på läppen som köper fotografisk konst, eftersom de för verk med kändisar i genomsnitt betalade 26.400 kr (för de verk som blev sålda) och för de mer eller mindre nakna motiven betalade de i medeltal 26.862 kr. Emedan verk som avbildade stadsmiljöer, landskap, hus på landet eller något annat, i genomsnitt köptes för 15.869 kr, 13.110 kr, 10.000 kr samt 21.203 kr. Dessutom var en majoritet (73%) av fotona på auktionen svartvita, på samma sätt som de första generationerna foton.

Fotoexemplen i en annons för Bukowskis fotoauktion 10-15 november 2011.

Musik

Olika former av trummor, enkla blåsinstrument och dito stränginstrument fanns långt innan vår tideräkning började. Perioden mellan 0 till 1000-talet dominerades i västerlandet av den instrumentlösa enstämmiga gregorianska kyrkosången. Om den tidens världsliga musik vet man inte så mycket, men det anses troligt att den i mångt och mycket likade kyrkomusiken, fast texterna handlade om sådant som kvinnor eller naturen. Vilket betyder att antagligen måste det mesta av det som präglar dagens västerländska musik ha kommit hit eller skapats därefter. Några av de viktigaste händelserna på vägen är kanske:

På 900-talet skapades de tidigaste ännu bevarade noterna för musik.

Stråken uppfanns på 1000-talet.

Från mitten av 1100-talet utvecklades kyrkosången till flerstämmigheten.

1600-talet: Claudio Monteverdi (1567-1643) skapade de första operorna. Valthornet började förekomma som orkesterinstrument, blockflöjten ersattes med tvärflöjten och violinen blev huvudinstrumentet. Därtill konstruerades klarinetten 1690 av en tysk som hette Johann Christoph Denner.

Föregångaren till pianot (hammarklaveret) uppfanns 1709 av Bartolomeo Cristofori (1655-1731) och det revolutionerade musicerandet på det sättet att det var det första stränginstrumentet som kunde spelas med olika ljudnivå. Detta genom att hammarklaveren baseras på tekniken att en hammare slår till på strängen när tangenten trycks ner, på samma sätt som dagens pianon och flyglar. Vilket möjliggjorde att strängen kunde slås an olika hårt, till skillnad ifrån föregångarna, exempelvis cembalo, som knäppte på strängen. Hammarklaveret konkurrerade dock inte ut cembalon som grundinstrument i orkestrarna förrän omkring 1770.

Antonio Vivaldi (1678-1741) komponerade de fyra årstiderna 1725.

Georg Friedrich Händel (1685-1759) släppte år 1742 verket Messias. Samtidigt med honom verkade även Johann Sebastian Bach (1685-1750) och han komponerade en väldig massa olika musikstycken för diverse instrument som orgel och violin.

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) komponerar Figaros Bröllop 1785 och Trollflöjten 1791.

På 1700-talet blev det också vanligt att musik framfördes offentligt, man kunde som nuförtiden mot entréavgift "gå på konsert". Till skillnad ifrån tidigare då konstmusiken till övervägande del varit förbehållen furstar och adelsmän, vilka ofta höll sig med egna hovkapell.

1815, uppfanns metronomen av J Mälzel.

I början av 1800-talet förbättrades hammarklaveter och därmed såg nutidens pianon dagens ljus.

Under 1800-talet verkade kompositörer från en mängd olika länder som:

- nuvarande Tjeckien: Bedrich Smetana (1824-1884) som komponerade Moldaumotivet.
- Norge: Edward Grieg (1843-1907) pappa till bergakungens sal.
- Italien: Giuseppe Verdi (1813-1901), skapare av operor som Aida, Rigoletto och La Traviata.
- nuvarande Tyskland: Ludvig van Beethoven (1770-1827) som komponerade Ödessymfonin, Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809-1847), Robert Schumann (1810-1856), Richard Wagner (1813-1883), skapare av bl a operorna Tannhäuser, Lohengrin och Nibelungens ring, och Johannes Brahms (1833-1897).
- Österrike: Joseph Haydn (1732-1809) med symfonier som Militärsymfonin och Londonsymfonin.

Därtill fick skickliga musiker betydligt mer uppskattning och de gjorde turnéer runt om i Europa, exempelvis pianister som Frédéric Chopin (1810-1849) och Franz Liszt (1811-1886), violinister som Niccolò Paganini (1782-1840), samt sångerskor som Jenny Lind (1820-1887).

1841 uppfanns saxofonen av A Sax.

Ca 1900 introducerades trumseten i orkestermusiken.

Grammofonprogram i radio.

Tisdagen den 5 juli
kl. 5.30—6.30.

1. "Frihetsbröderna", potpurri (Offenbach, arr. Grevillius). Orkester m. soli o. kör, dir. Grevillius.2. Skogen sover (Alfvén). Symfoniorkester, dir. Armas Järnefelt.3. "Tosca": Vissi d'arte, vissi d'amore (Puccini). Maria Jeritza, sopran med ork.4. Resignation, romans (Westermann). Francesco Asti, violin m. piano.5. Fantasi på melodier av Johan Strauss (Weber). Marek Webers orkester.	6. Träumerel (Schumann-Lochmann) Ibo-lyka Zilzer, violin, H. Hopf, violoncell, Manfred Gurlitt, piano.7. Aftonfrid (Häggbom). Signe och Daniel Hertzman, sångduett m. ork.8. Auf der Weide. Rysk folkvisa. Romanoffs balalajkaorkester.9. En smekande tango och en flicka som du (Jules Sylvain-Karl Ewert). Peva Derwins orkester, sång Hilmer Borgeling.10. Maspolska (Nils Wahlström). Dragspel o. fiol.11. Yodle-odle. Foxtrot. (Le Clerq.) Jack Hyltons orkester m. refr.-sång.12. La vivandière (Kirby). Ernest Jones, banjo m. piano.

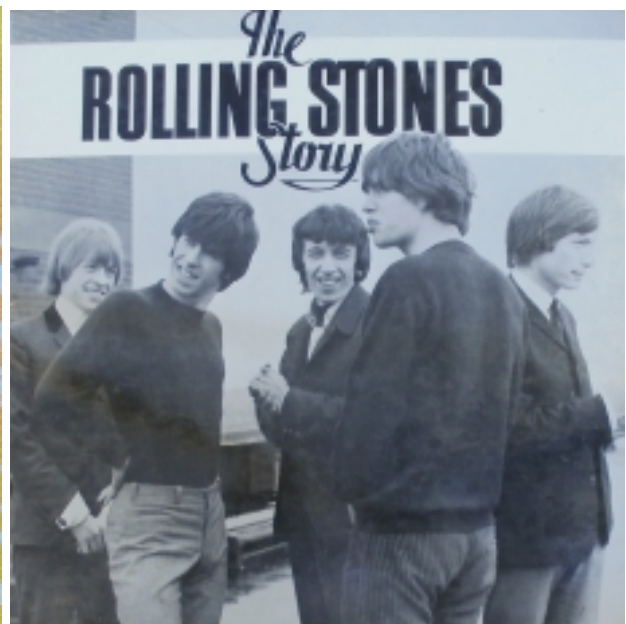
Långt in på 1900-talet dominerade ännu den klassiska musiken det offentliga utbudet. En vanlig dag 1932 (Enligt Dagens Nyheter 1932-07-05), exempelvis, bestod den icke-klassiska musiken i radio av en sångduett med Signe och Daniel Hertzman, en rysk folkvisa, en tango, en polska, en foxtrott samt en låt ackompanjerad av banjo och piano. Utöver grammofonprogrammet på en timme spelades det klassisk musik ytterligare en timme under dagen (se vidare i kapitlet om radio).

Den moderna musiken utvecklades ur de svartas arbetssånger i södra USA under slutet av 1800-talet. Den första varianten kallas blues och dess kommersiella genombrott kom 1920 då Mamie Smith blev populär med låten Crazy Blues. Med bluesen populariserades instrumentkombinationen: gitarr, piano, bas, trummor och munspel.

Parallellt med bluesen utvecklades ett särskilt spelsätt med skickliga improvisationer som kom att kallas Dixieland-jazz i vilken bluesens blåsinstrument (munspel) ersattes med trumpet, saxofon mfl. 1919 börjar den sprida sig i Europa och den slog igenom på allvar under 20- och 30-talet. Därefter utvecklades rytmen till det som kallades swing, för att från 1950-talet och framåt marginaliseras av rock 'n' roll och dess efterföljare. Bland otalet mer eller mindre berömda orkesterledare eller instrumentalister inom jazzen kan nämnas Duke Ellington (1899-1974), Glenn Miller (1904-1944), Louis Armstrong (1901-1971) och Benny Goodman (1909-1986).

När de moderna instrumenten elgitarr (som Gibson Les Paul, 1952) och elbas (Fender Telecaster 1951) kom, och började användas av bluesartisterna fick stilen ett helt nytt sound (rhythm and blues). Rhythm and blues utvecklades snart vidare till det som numera kallas rock 'n' roll. Bland de som slog igenom med den nya stilen fanns: Bill Haley (1925-1981, "(We're Gonna) Rock Around the Clock", 1954) Elvis Presley (1935-1977, sjöng "Jailhouse rock"), Jerry Lee Lewis (1935-, sjöng "Great Balls of Fire"), Chuck Berry (1926-, "Roll over Beethoven", "Maybellene", "Sweet Little Sixteen", "Johnny B. Goode", "Memphis tennessee", och "No Particular Place to Go"), Bo Diddley (1928-2008, "You Don't Love Me", "I'm a Man"), Carl Perkins (1932-1998, "Blue Suede Shoes"), Little Richard (1932-, "Lucille", "Long Tall Sally", "Good Golly Miss Molly"), Buddy Holly (1936-1959, "That'll Be the Day") och Fats Domino (1928-, "Ain't That a Shame", "Blueberry Hill", "I'm Walkin").

I Europa kom lite rårare band som The Beatles (1957-1970, "Can't Buy Me Love", "Twist and Shout", "She Loves You", "Yesterday") och The Rolling Stones (1960-, "I can't get no Satisfaction", "Play with Fire", "Honky Tonk Woman", "Paint It Black").

Till dess att dessa och andra brittiska band slog i USA dominerades hitlistorna där av smöriga sångare som Rick Nelson (1940-1981), Neil Sedaka (1939-, "Oh Carol", "One Way Ticket (To The Blues)", "Breaking up is hard to do" och "Happy Birthday Sweet Sixteen") och Connie Francis (1938-, sjöng "Stupid Cupid"). Och det hände inte så mycket förrän hippierörelsen kom med flummiga band (vilket kallas psykedeliska rockband) som: Mothers of Invention (1964-1969, därefter hette bandet Frank Zappa & The Mothers för att sedan bara heta Frank Zappa fram till att Zappa dog 1993, "Camarillo Brillo", "Bobby Brown"), The Mamas and the Papas (1964-1968, "California Dreamin'", "Monday, Monday"), The Doors (1965-1973, "Light My Fire", "Hello, I Love You") och Jefferson Airplane (1965-1972, "Somebody To Love", "White rabbit").

På 1960-talet skapade dock USA, ur bluesen och gospeln, även soulen genom artister som t ex. James Brown (1933-2006, "Papa's Got a Brand New Bag", "I Got You (I Feel Good)", "It's a Man's Man's Man's World"), Stevie Wonder (1950- , "You are the Sunshine of my Life", "Superstition"), Otis Redding (1941-1967, "Sittin' on the Dock of the Bay") , Marvin Gaye (1939-1984, "Mercy, Mercy Me", "Sexual Healing"), och The Supremes (1959-1977, framförde bl a "Where Did Our Love Go" och "You Can't Hurry Love").

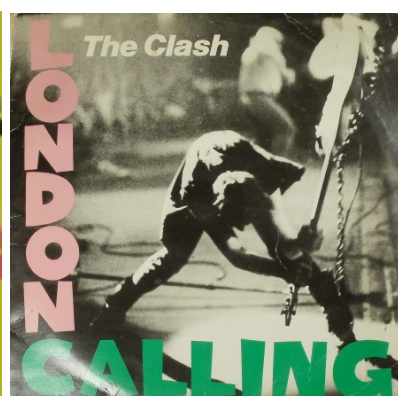

I slutet på 1960-talet skapade britterna en ännu råare stil, med tunga distorderade elgitarrer samt hög och mer eller mindre skrikig sång. Stilen kom att kallas hårdrock och tidiga företrädare var band som Led Zeppelin (1968-1980, "Stairway to Heaven"), Deep Purple (1968-1976, "Smoke on the Water", "Child In Time"), Black Sabbath (1968-, "Paranoid", "Iron Man"). Därefter har stilen utvecklats åt olika håll men den kännetecknas ännu av tungt gitarsound.

Under 1970-talet spreds en stil som utvecklats på den västindiska ön Jamaica med förgrundsgestalten Bob Marley (1945-1981, "Get Up Stand Up", "Could You Be Loved"). Stilen kännetecknas bland annat av en viss grundrytm som går igen i en stor del av låtarna, samt som beträffande de flesta andra musikstilar utanför mainstream, av ett eget kläd- och hårmode.

Dessutom adderades på 1970-talet disco och punk till listan av [rock 'n' roll](#) avkommor. Den förra stilen utvecklades i amerikanska storstäder som New York och Philadelphia. Låtarna präglades av taktfast rytm och enkla texter vilket gjorde dem väldigt lätta att dansa och tralla till. Den senare kommer dels också från New York men även ifrån Storbritannien. Fast den kännetecknas inte av rytm utan av en slamrig ljudbild och trasiga kläder. Kända amerikanska band var Ramones (1974-1996, "Sheena is a Punk Rocker", "Rock 'n' Roll High School"), Blondie (1974-1982, "Heart of Glass", "Atomic", "Call Me") och Talking Heads (1974-1991, "Burning Down the House", "Psycho Killer"). Bland de brittiska banden kan nämnas: The Sex Pistols (1975-1978, "Anarchy in the U. K.", "God Save The Queen") och The Clash (1976-1986, "Jimmy Jazz", "Lost in the Supermarket", "Guns of Brixton". bandets sångare pryder för övrigt omslaget till detta häfte).

De första elektroniska instrumenten skapades också under detta årtionde och det medförde dels att banden lättare kunde ha med sig ett pianolikt instrument på turnéer (vilket breddade ljudbilden) och dels att en helt ny typ av musik med enbart elektroniska instrument föddes (syntmusiken). De mest kända tidiga exemplen på den senare typen skapades av den tyska gruppen Kraftwerk med extremt monotona låtar som "Autobahn", "Trans Europa Express" och "The Robots". I början av 80-talet kom lättare syntmusik med grupper som Alphaville (1982-, "Big in Japan", "Forever Young"), Wham (1981-1986, "Wake me up Before You Go-Go", "Careless Whisper"), Soft Cell (1979-, framförde "Tainted Love"), Depeche Mode (1980-, "Just can't Get Enough", "Master and Servant") och The Human League (1977-, "[Don't You Want Me](#)").

Senare har stilar som grunge (bl a Nirvana, Soundgarden och Pearl Jam), hip-hop (slog igenom i mitten av 1980-talet med grupper som Run DMC och Public Enemy) och rap varit på modet.

Idag är utbudet av, och medlen för att lyssna på, musik enormt mycket större än någonsin tidigare i historien. Vilket gör att gemene man av idag, till skillnad ifrån föregående generationer, kan lyssna på musik oftare och dessutom samtidigt som de gör annat. Men trots det, går många ännu och lyssnar på liveframföranden (ungefär var 7:e person i Sverige går någon gång under en tolv månadersperiod på klassisk konsert eller opera och närmare en tredjedel går på minst en pop-/rockkonsert (Kulturvanor i Sverige 1987–2009, Statens kulturråd, Stockholm)).

Radio och rörliga bilder

Radio

1922-25 Radiosändningar i privat regi.
1925 Statliga Radiotjänst fick monopol på radio och startade reguljära sändningar.

RADIO-SPALTEN
Tisdagsröst.

Sjökapten Sigurd Sternvall, flitig radioberättare och äventyrsförfattare, medverkar i tisdagsprogrammet med en skildring av ett besök på Sveriges sjöfartsmuseum i Stockholm. "Skepp och sjömanskonst" har ämnet för föredraget.

"Indiens väg" kallas ett "samtal om ovissa ting" av Rütger Essén, vilket står på onsdagskvällens program. I föredragsserien om svenska industriföretag bidrar disponenten Chr. Storjohann i Säffle denna dag med en skildring av Säfflebygdens industri.

Dalregementets musikkår i Falun ger en

1955 P2 startade.

1958-62 Två privata radiostationer (Radio syd och Radio nord) sände reklamfinansierad radio med populärmusik i Sverige från båtar stationerade utanför vårt territorialvatten.

1962 Sveriges radio startar populärmusikkanalen P3.

1977 Sveriges radio startade lokala sändningar från olika orter runt om i landet.

1979 Föreningar fick rätt att sända radioprogram med kort räckvidd, så kallad närradio.

1993 Reklamfinansierad radio tilläts.

Radioprogrammen en vanlig dag år 1932 (ur Dagens Nyheter). Notera "Dagens strömmingsnotering" klockan 12.45. Det kan vidare konstateras att pratradio dominerade utbudet. En förklaring kan, så klart, vara att vi då inte kunde få information via TV. Men därtill var nog också vanan att konsumera musik betydligt mindre än idag.

MOTALA:

Riksprogrammet.

- 8—8.15 Morgonandakt.
12.30 Väderleksrapport.
12.45 Dagens strömmingsnotering. Därefter: Valutakurser och fondbörsnoteringar.
12.55 Tidssignal.
5 Väderleksrapport.
5.05 Familjen Gnaga Långavans underbara öden Alder Khusson berättar.
5.30 Grammofonmusik. (Detal)program, se ovan.)
6.30 I svamparnas rike. Ur "Med kamera och skrivblock på havsbotten" av William Beebe. Uppläsning av Carl Barcklind.
7 Populära nordiska pianokompositioner, spelade av Yngve Flyckt (Östersund). 1. Wilh. Peterson-Berger: Gratulation. 2. Edmund Neupert: Etyd A-dur. 3. Selim Palmgren: Månaken. 4. Otto Olsson: Elegisk dans e-moll.
7.15 Väderleksrapport och dagsnyheter.
7.30 Skepp och sjömanskonst — besök på Sveriges sjöfartsmuseum i Stockholm. Föredrag av sjökapt. Sigurd Sternvall. Se "Röster i radio", sid. 94!
8 Första akten av Bercos och Chathams revy "Harrys bar" på Blanche-teatern.
9.15 Vad utländska resenärer sett och upplevat. Föredrag av fil. lic. Sten Bergman.
9.45 Väderleksrapport och dagsnyheter.
10—10.50 Solistprogram. Medverkande: Carl Christiansen (violoncell) och Hilding Demellöf (piano). 1. L. van Beethoven: Variationer över ett tema av Mozart, för violoncell och piano. 2. L. van Beethoven: Sonat op. 10 nr 3 D-dur, för piano. Presto. — Largo e mesto. — Menuetto. — Rondo: Allegro. 3. a) Ture Rangström: Romans. b) Maurice Ravel: Habanera. c) David Popper. Gitarr. (Carl Christiansen och Hilding Demellöf).

Vid millenniets slut lyssnade de flesta (cirka 80%) 3 timmar om dygnet på radio (RUAB's Nyhetsbrev nr 1 år 2000, undersökning av radiolyssnande i hela Sverige i olika perioder under år 1999-2000, RUAB, Stockholm). Och det fanns, typ, 40 analoga radiokanaler bara i Stockholmsområdet.

Rörliga bilder/film

Tekniken för att skapa rörliga bilder är, så klart, ännu yngre än teknik för att skapa stillbilder. Och innehållsmässigt har denna konstform därför haft än mindre tid på sig att genomgå en utveckling. Men eftersom mediet har betydligt fler frihetsgrader har utvecklingen varit större från de första alstren till dagens produkter. En av de tidigaste inspelningarna av rörliga bilder är ifrån 1895 och den avbildar ett tåg som anländer till en järnvägsstation. Filmen var givetvis en sensation då, men med dagens mått alltså en jättetråkig film. De tidiga filmerna präglades över lag, av teknikens ofullkomlighet, genom att:

1. Film och framkallning var så dyrt att producenterna snålade in på detta genom att ta väldigt få bilder per tidsenhet. Vilket i sin tur gjorde att skådespelarnas rörelser föreföll något spattiga.
2. Filmerna inte hade något ljudspår, eftersom den tekniken ännu inte fanns. Istället illustrerades all konversation med text.
3. Tekniken att kopiera in text under filmbilderna, fanns inte. Istället var regissörerna tvungna att avbryta händelseförloppet med textrutor. Eftersom det hade blivit väldigt trista filmer om dessa rutor hade varit vanliga inskränktes dialogen till ett minimum. Detta i sin tur hade en väldig effekt på storyn. Alla dialogbaserade storys gick helt bort och dessutom blev det önskvärt att bilderna talade sitt tydliga språk. Sammantaget var filmerna och skådisarna ofta larvigt övertydliga och historierna barnsligt enkla att förstå.

SVÄRMOR KOMMER

och kommer i dag

154:e gången på

SKANDIA

7.15 och 9.15.
Biljetter beställas genom namn-anrop.

Den festliga damen lockar varje kväll fram dånande skrattsalvor i salongen

Astoria

Nybrog. 15
7.15 o. 9.15

Gustaf Frölich och
Charlotte Susa i
TVÅ MÄNNISKOR
Bilj. fr. 5. Barnhill. Ö. 25.

Plaza

Odeng. 78
7.15 o. 9.15

6:e veckan i Stockholm
**ANNY ONDRA I
FALSKA GREVINNAN**
Bilj. fr. 6. Barnhill. V. 1010

Metronom

Hörn. Flemingsg.
—S:t Eriksq.
7.15 o. 9.15

**GRETA GARBO I
KYSSEN**
Bilj. fr. 6. Barnförbj. K. 6705

Eriksberg

Bisgerjättlag. 58
7.15 o. 9.15

CASANOVA
"En charmerande film."
Bilj. fr. 6. Barnförbj. T. 31 44.

Några av bioannonserna i Dagens Nyheter den 5 juli 1932.

Enligt en fortlöpande omröstning, på den stora webbsidan för filmentusiaster: International Movie Data Base (www.imdb.com), är 59 av världens 250 bästa filmer gjorda så sent som på 00-talet (tabell 1). Därefter kommer 1990-talet (39 filmer), 1950-talet (32), 1980-talet (29 stycken), 1970-talet (24), 1960-talet (25) och 1940-talet (16). Bara 15 av de 250 bästa är enligt deras omröstning gjord före 1940.

Det kan delvis förklaras med att en del av dom som röstar är väldigt unga och ännu inte hunnit se gamla pärlor ifrån tidigare decennier. Men det tyder också på att film i högre utsträckning än andra konstarter är en färskvara. Vilket jag känner igen från mig själv när det ofta händer mig att jag blir väldigt besviken när jag ser om gamla filmer som jag gillade då de var nya. Det kan i så fall förklaras av att mediet har genomgått en betydligt mer omfattande utveckling än andra konstarter under de senaste 100 åren.

Tabell 1. De 250 bästa filmerna enligt en fortlöpande omröstning på www.imdb.com sorterade efter årtal. Placeringen i listan baseras på en ekvation som tar hänsyn till antalet röstande på varje film och dess medelpoäng.

Släppt år	Rankning (1=bäst)	Titel	Röster (antal)	Medel- poäng
1921	155	Chaplins pojke (stum och svartvit)	19 855	8.1
1924	218	Fart, flickor och faror (stum och svartvit)	10 301	8.0
1925	151	Guldfeber (stum och svartvit)	26 607	8.1
1926	119	Så går det till i krig (stum och svartvit)	24 541	8.2
1927	91	Metropolis (stum och svartvit)	49 679	8.3
1927	160	Soluppgång (musik/ljud effekter och svartvit)	14 345	8.1
1928	211	En kvinnas martyrium (stum och svartvit)	13 848	8.0
1930	217	På västfronten intet nytt (svartvit)	26 111	8.0
1931	47	Stadens ljus (stum och svartvit)	37 309	8.5
1931	52	M (svartvit)	48 568	8.5
1934	142	Det hände en natt (svartvit)	30 304	8.2
1936	61	Moderna tider (svartvit)	46 427	8.4
1939	101	Mr. Smith i Washington (svartvit)	39 433	8.3
1939	131	Trollkarlen från Oz (färg/svartvit)	125 859	8.2
1939	157	Borta med vinden	97 153	8.1
1940	79	Diktatorn (svartvit)	47 354	8.3
1940	108	Rebecca (svartvit)	42 055	8.3
1940	159	Vredens druvor (svartvit)	2 844	8.1
1941	38	En sensation (Citizen Kane, svartvit)	160 249	8.5
1941	105	Riddarfalken från Malta (svartvit)	60 236	8.3
1942	19	Casablanca (svartvit)	19 736	8.7
1944	54	Kvinna utan samvete (svartvit)	45 644	8.5
1946	30	Livet är underbart (svartvit)	122 909	8.6
1946	156	Notorious (svartvit)	37 227	8.1
1946	172	Utpressning (svartvit)	33 961	8.1
1946	174	De bästa åren (svartvit)	20 496	8.1
1948	72	Sierra Madres skatt (svartvit)	39 696	8.4
1948	85	Cykeltjuven (svartvit)	35 557	8.3
1948	234	Repet	40 049	8.0
1949	68	Den tredje mannen (svartvit)	59 589	8.4
1949	213	Sju hertigar (svartvit)	15 936	8.0
1950	32	Sunset Boulevard (svartvit)	67 259	8.6
1950	78	Demonernas port (svartvit)	48 307	8.3
1950	84	Allt om Eva (svartvit)	41 322	8.3
1951	139	Främlingar på tåg (svartvit)	42 158	8.2
1951	209	Linje Lusta (svartvit)	4 092	8.0
1952	83	Singin' in the Rain	66 557	8.3
1952	146	Sheriffen (svartvit)	4 075	8.2
1952	149	Att leva (svartvit)	19 856	8.1
1953	208	Fångläger nr 17 (svartvit)	24 135	8.0

Tabell 1. Fortsättning.

Släppt år	Rankning (1=bäst)	Titel	Röster (antal)	Medel- poäng
1953	229	Prinsessa på vift (svartvit)	39 033	8.0
1953	244	Föräldrarna (svartvit)	10 536	8.0
1954	13	De sju samurajerna (svartvit)	116 194	8.8
1954	22	Fönstret åt gården	144 168	8.7
1954	106	Storstadshamn (svartvit)	49 237	8.3
1954	199	Slå nollan till polisen	38 389	8.0
1954	202	La strada (svartvit)	21 797	8.0
1955	175	De djävulska (svartvit)	18 765	8.1
1955	190	Trasdockan (svartvit)	31 226	8.1
1956	197	Spelet är förlorat (svartvit)	30 435	8.0
1957	6	12 edsvurna män (svartvit)	158 133	8.9
1957	50	Ärans väg (svartvit)	54 938	8.5
1957	88	Bron över floden Kwai	70 573	8.3
1957	110	Det sjunde inseglet (svartvit)	47 368	8.3
1957	122	Åklagarens vittne (svartvit)	22 584	8.2
1957	128	Smultronstället (svartvit)	26 982	8.2
1957	222	Cabirias nätter (svartvit)	14 365	8.0
1958	46	Studie i brott	110 171	8.5
1958	130	En djävulsk fälla (svartvit)	38 609	8.2
1959	37	I sista minuten	110 481	8.5
1959	81	I hetaste laget (svartvit)	81 158	8.3
1959	166	Ben-Hur	71 228	8.1
1959	193	De 400 slagen (svartvit)	29 829	8.0
1960	26	Psycho (svartvit)	176 855	8.6
1960	92	Ungkarlslyan (svartvit)	45 238	8.3
1961	115	Yojimbo - Livvakten (svartvit)	35 308	8.2
1961	185	Dom i Nürnberg (svartvit)	17 967	8.1
1961	200	Fifflaren (svartvit)	30 554	8.0
1962	58	Lawrence av Arabien	92 929	8.4
1962	60	Skuggor över södern (svartvit)	9 816	8.4
1962	176	Hjärntvättad (svartvit)	39 929	8.1
1962	235	Mannen som sköt Liberty Valance (svartvit)	27 315	8.0
1963	109	Den stora flykten	75 053	8.3
1963	154	Fruktans lön (svartvit)	17 609	8.1
1963	192	8½ (svartvit)	36 415	8.0
1964	34	Dr. Strangelove (svartvit)	181 186	8.6
1965	118	För några få dollar mer	58 137	8.2
1966	4	Den gode, den onde, den fule	206 694	8.9
1966	191	Slaget om Alger (svartvit)	17 407	8.0
1966	201	Persona (svartvit)	21 713	8.0
1966	203	Vem är rädd för Virginia Woolf? (svartvit)	25 061	8.0
1967	137	Rebell i bojor	55 581	8.2
1967	170	Mandomsprovet	95 535	8.1
1968	20	Harmonica - En hämnare	94 984	8.7
1968	90	År 2001 - Ett rymdäventyr	191 653	8.3
1968	224	Rosemary's Baby	65 635	8.0
1969	152	Butch Cassidy och Sundance Kid	69 715	8.1
1969	207	Det vilda gänget	37 122	8.0
1970	242	Patton - Pansargeneralen	46 686	8.0
1971	57	Clockwork Orange	237 343	8.4
1972	2	Gudfadern	497 579	9.2
1972	245	Sleuth - Spårhunden	21 703	8.0
1973	97	Blåsningen	79 849	8.3
1973	206	Exorcisten	133 542	8.0
1974	3	Gudfadern del II	308 458	9.0
1974	70	Chinatown	95 455	8.4
1974	75	Monty Pythons galna värld	183 449	8.3
1975	8	Gökboet	272 107	8.8
1975	126	Hajen	170 754	8.2

Tabell 1. Fortsättning.

Släppt år	Rankning (1=bäst)	Titel	Röster (antal)	Medel- poäng
1975	179	En satans eftermiddag	7 543	8.1
1975	212	Barry Lyndon	47 769	8.0
1976	43	Taxi Driver	199 185	8.5
1976	189	Network	43 869	8.1
1976	214	Rocky	129 889	8.0
1977	16	Stjärnornas krig	382 009	8.7
1977	138	Annie Hall	80 009	8.2
1978	133	Deer Hunter	107 355	8.2
1979	35	Apocalypse	208 366	8.6
1979	44	Alien	22 113	8.5
1979	168	Monty Pythons Life of Brian - Ett herrans liv	116 889	8.1
1979	233	Manhattan	4 749	8.0
1979	239	Stalker	26 688	8.0
1980	11	Rymdimperiet slår tillbaka	337 261	8.8
1980	48	The Shining	22 746	8.5
1980	77	Tjuren från Bronx	109 281	8.3
1980	99	Elefantmannen	72 837	8.3
1981	23	Jakten på den försvunna skatten	291 621	8.7
1981	63	Ubåten	82 759	8.4
1982	120	Blade Runner	220 642	8.2
1982	167	The Thing	104 348	8.1
1982	186	Gandhi	64 414	8.1
1982	210	Fanny och Alexander	182	8.0
1983	98	Jedins återkomst	257 096	8.3
1983	145	Scarface	19 654	8.2
1984	76	Once Upon a Time in America	9 092	8.3
1984	80	Amadeus	11 869	8.3
1984	173	Terminator	226 332	8.1
1984	249	Nausicaä från Vindarnas dal	2 793	8.0
1985	67	Tillbaka till framtiden	260 703	8.4
1985	125	Ran	40 573	8.2
1986	59	Aliens - Återkomsten	205 137	8.4
1986	144	Plutonen	133 897	8.2
1986	177	Stand by Me	111 493	8.1
1987	82	Full Metal Jacket	191 101	8.3
1987	196	Bleka dödens minut	143 962	8.0
1988	73	Cinema Paradiso	57 568	8.4
1988	107	Die Hard	230 334	8.3
1988	113	Eldflugornas grav	45 583	8.2
1988	184	Min granne Totoro	43 704	8.1
1988	247	Rain Man	141 823	8.0
1989	103	Indiana Jones och det sista korståget	208 675	8.3
1990	15	Maffiabröder	288 023	8.7
1991	25	När lammen tystnar	312 255	8.7
1991	41	Terminator 2 - Domedagen	298 031	8.5
1991	250	Skönheten och odjuret	9 433	8.0
1992	66	De hänsynslösa	261 889	8.4
1992	95	De skoningslösa	124 196	8.3
1993	7	Schindler's List	344 296	8.9
1993	164	Måndag hela veckan	173 713	8.1
1994	1	Nyckeln till frihet	657 547	9.2
1994	5	Pulp Fiction	518 148	8.9
1994	28	Forrest Gump	397 769	8.6
1994	33	Léon	26 253	8.6
1994	116	Lejonkungen	197 935	8.2
1994	230	Ed Wood	88 124	8.0
1995	24	De misstänkta	322 594	8.7
1995	27	Seven	36 319	8.6
1995	89	Braveheart	29 899	8.3
1995	117	Heat	180 747	8.2
1995	134	Toy Story	204 892	8.2
1995	169	Casino	137 181	8.1
1995	181	De 12 apornas armé	20 752	8.1
1996	121	Fargo	195 999	8.2
1996	150	Trainspotting	18 777	8.1

Tabell 1. Fortsättning.

	Rankning (1=bäst)	Titel	Röster (antal)	Medel- poäng
1997	65	Livet är underbart	140 724	8.4
1997	69	L.A. konfidentiellt	196 584	8.4
1997	102	Prinsessan Mononoke	8 285	8.3
1997	188	Will Hunting	194 802	8.1
1998	36	American History X	29 094	8.5
1998	42	Rädda menige Ryan	337 851	8.5
1998	132	The Big Lebowski	223 258	8.2
1998	162	Lock, Stock and Two Smoking Barrels	162 622	8.1
1998	216	Truman Show	210 044	8.0
1998	232	Festen	3 232	8.0
1999	14	Fight Club	488 991	8.8
1999	21	Matrix	475 415	8.7
1999	40	American Beauty	356 935	8.5
1999	74	Den gröna milen	26 148	8.4
1999	136	Sjätte sinnet	296 128	8.2
1999	225	Magnolia	140 746	8.0
2000	31	Memento	345 562	8.6
2000	62	Requiem for a Dream	234 701	8.4
2000	86	Gladiator	357 513	8.3
2000	123	Snatch	226 022	8.2
2000	163	Älskade hundar	76 492	8.1
2001	17	Sagan om ringen: Härskarringen	477 309	8.7
2001	45	Spirited Away	135 905	8.5
2001	49	Amelie från Montmartre	229 059	8.5
2001	147	Donnie Darko	260 936	8.2
2001	240	A Beautiful Mind	171 455	8.0
2001	246	Monsters, Inc.	163 229	8.0
2002	18	Guds stad	213 317	8.7
2002	29	Sagan om de två tornen	407 498	8.6
2002	51	The Pianist	174 426	8.5
2002	228	Infernal Affairs	43 356	8.0
2003	10	Sagan om konungens återkomst	455 783	8.8
2003	93	Oldboy - Hämnden	128 277	8.3
2003	140	Kill Bill: Volume 1	289 066	8.2
2003	171	Hitta Nemo	221 344	8.1
2003	221	Mystic River	152 266	8.0
2003	227	Big Fish	17 635	8.0
2003	231	Pirates of the Caribbean: Svarta Pärlans förbannelse	304 374	8.0
2003	248	Livets hjul	24 903	8.0
2004	64	Eternal Sunshine of the Spotless Mind	276 461	8.4
2004	94	Undergången - Hitler och Tredje rikets fall	105 427	8.3
2004	127	Hotel Rwanda	11 539	8.2
2004	153	Million Dollar Baby	183 435	8.1
2004	215	Det levande slottet	62 853	8.0
2004	219	Superhjältarna	20 486	8.0
2004	236	Kill Bill: Volume 2	230 202	8.0
2005	111	Batman Begins	337 855	8.2
2005	112	Sin City	310 326	8.2
2006	55	De andras liv	99 496	8.4
2006	56	The Departed	335 804	8.4
2006	71	The Prestige	278 769	8.4
2006	87	Pans labyrint	198 141	8.3
2006	180	V för Vendetta	293 095	8.1
2006	237	Children of Men	19 595	8.0
2007	129	No Country for Old Men	252 117	8.2
2007	148	Into the Wild	143 773	8.1
2007	158	There Will Be Blood	162 566	8.1
2007	178	The Bourne Ultimatum	191 815	8.1
2007	194	Råttatouille	17 728	8.0
2007	205	Fjärilen i glaskupan	4 162	8.0

Tabell 1. Fortsättning.

Släppt år	Rankning (1=bäst)	Titel	Röster (antal)	Medel- poäng
2008	9	The Dark Knight	591 555	8.8
2008	53	Wall-E	246 945	8.5
2008	100	Gran Torino	186 796	8.3
2008	143	Slumdog Millionaire	238 538	8.2
2008	187	The Wrestler	128 126	8.1
2008	220	In Bruges	133 585	8.0
2008	223	Låt den rätte komma in	83 951	8.0
2008	238	Yip Man	30 759	8.0
2009	96	Inglourious Basterds	264 608	8.3
2009	104	Upp	178 089	8.3
2009	161	Hemligheten i deras ögon	37 726	8.1
2009	165	District 9	216 586	8.1
2009	195	Mary & Max	29 255	8.0
2009	198	Avatar	364 782	8.0
2009	204	Star Trek	184 796	8.0
2010	12	Inception	433 134	8.8
2010	39	Toy Story 3	163 103	8.5
2010	114	Black Swan	176 764	8.2
2010	124	The King's Speech	122 731	8.2
2010	182	Draktränaren	10 056	8.1
2010	226	The Social Network	159 746	8.0
2010	241	Shutter Island	19 917	8.0
2010	243	Tropa de elite 2	12 273	8.0
2011	135	Drive	43 152	8.2
2011	141	Harry Potter och dödsrelikerna, del 2	109 832	8.2
2011	183	Nader och Simin - En separation	15 718	8.1

Trots att vi numera enkelt och billigt kan se filmer hemma, går fortfarande (2007-2009) drygt var 6:e person i Sverige någon gång under en tolv månadersperiod på bio (Kulturvanor i Sverige 1987–2009, Statens kulturråd, Stockholm).

TV

1920-50-tal televisionstekniken utvecklas, se Teknikhistoria.

1950-tal försökssändningar i Sverige.

1956 Svenska TV-sändningar startar officiellt.

1958 Aktuellt startar.

Den stora TV-hiten på 50-talet var Kvitt eller dubbelt, även kallad Tiotusen kronorsfrågan.

En frågesport som sändes i lite olika varianter från 1957 till 1961.

Torsdagen den 1 febr

18.00—18.30 **Fyrbent polis** — danskt reportage om polishundar.

18.45—19.30 **Europacupen i fotboll.** Pette Kock kommenterar 2:a halvlek av kvartfinalen mellan FC Nürnberg, Tyskland, och Benfica, Portugal. (Eurovision.)

19.30 **Aktuellt.**

20.00 **I förbifarten** — reportage av Gunnar D. Kumlien om den svenska hjälpverksamheten på Sicilien. Ett apropå till onsdagens Sicilien-film.

20.15 **Manhattan** — amerikansk långfilm från 1942. Regi: Julien Duviol. Manus: Ben Hecht, Frans Molnar m.fl. I huvudrollerna: Charles Boyer, Rita Hayworth, Ginger Rogers, Henry Fonda, Charles Laughton, George Sanders, Paul Robeson, Cesar Romero, Edward G. Robinson, Thomas Mitchell. Inte lämplig för barn.

22.05 **Kvällsnytt.**

TV-programmen torsdagen den 1/2 - 1962 (enl. Dagens Nyheter).

1962 Den första satellitlänkade direktsändningen.

1966 Provsändningar av färg-TV.

1969 En till TV-kanal (TV2).

1970 Färg-TV.

1979 Provsändningar av Text-TV.

På 1960-talet skapades en del populära TV-serier, exempelvis:

- Cowboyserien om den präktiga familjen Cartwright, som producerades i 430 avsnitt från 1959.
- Serien om den bisarra familjen Addams som sändes första gången 1965 i Sverige.
- Den brittiska actionserien om den rättrådige aristokraten Simon Templar, dvs. Helgonet (1962-1969).

På 70-talet producerades också populära TV-serier, som polisserien Kojak från 1973. Den brittiska actionserien Snobbar som jobbar, om två miljonärer som bekämpar ondska år 1971-1972.

Långköraren om syskonen som ärvt ett åkeri (Arvingarna 1972-1977). Westernserien om den goda familjen McCahan 1976-1979.

15.00—17.20 Doktor Dolittle (repris)

(Doctor Dolittle) Amerikansk långfilm från 1967. På grund av den sena visningen av filmen den 7/12, då många barn ej fick se slutet, kommer musikalen om den fantastiske Dr Dolittle här på barnvänligare tid.

Rex Harrison som Doktor Dolittle förklarar vad det är för skada en vildand lider av som lämnats till honom av Matthew (Anthony Newley) och Tommy (William Dix).

18.00 Aktuellt och väder (textat)

18.15 Trafikmagasinet

Småbilen, där temat för dagens trafikmagasin, som här granskas. Dagens biltest gäller också en småbil: Citroen Visa. Programledare: Carl Ingemar Perstad. Även textat 9/1 kl 15.00.

18.45 Flicka med charm: Lily Laskine, 88

Vi möter den franska harpisten Lily Laskine, som inledde sin karriär för 75 år sedan, som trettonåring.

19.40 Munkbrogreven

Svensk långfilm från 1934. Munkbrogreven är känd i hela Gamla stan som den som i 20 år delat ut tidningar i väntan på någon fast anställning. Filmen är Ingrid Bergmans första i karriären ...

Foto: Åke Dahlqvist. Musik: Jules Sylvain. Arkitekt: Arne Åkermark. Klippning: Rolf Husberg. Regi: Edvin Adolphson och Sigurd Wallén. I rollerna: Greven — Valdemar Dahlquist, Gurkan — Sigurd Wallén, Borstis — Eric Abrahamsson, detektiv Göransson — Weyler Hildebrand, Engström — Artur Cederborgh, Åke, redaktör — Edvin Adolphson, Elsa — Ingrid Bergman, Fru Amalia Blomkvist — Tolle Zellman, Klara — Julia Caesar, Blinda Karlsson alias Ernst Berglund — Arthur Fischer, Lorden — Emil Fjellström, Tiggarestudenten — Wiktor "Kulörten" Andersson, En kund — Helga Brofeldt, En herre — Ragnar Falck, En gumma — Mona Geijer-Falkner, En man — Knut Frankman, En kvinna — Millian Fjellström, gårdssångaren — Gösta Jonsson. Svensk premiär på biografen Skandia 1935.

Se artikel här intill

21.00 Aktuellt och väder

21.35 Sång utan ord

Pianisten Greta Erikson spelar "Lieder ohne Worte" av Felix Mendelssohn.

21.40—22.35 Nana

— Del 5 (av 8). Nana har brutit med alla sina tidigare beskyddare och har installerat sig i Montmartre. Hon har ett förhållande med skådespelaren Fontan, som behandlar henne illa. Hon börjar om sitt liv på gatan. Musik: Georges Delerue. I rollerna bl a: Veronique Genest, Patrick Préjean, Micky Sebastian, Michel Favory, Guy Tréjan. Även 5/1 kl 17.05.

TV 2

17.30—18.00 För barn

17.30 Raska på Alfons Åberg. Tecknad film av Per Ahlin efter Gunilla Bergströms bok. Repris från 1979.

17.40 Allan Redo. Mysteriet med den försvunna snön. Repris från 1978.

17.50 Boktipset. Stefan Mählqvist presenterar "Krikitor" av Tom Ungerer. Repris från 1977.

18.00 Smålands största orkester (repris)

Var tionde innevärdare i Gislaved spelar eller sjunger. Från den 22/11 1981.

18.35 Påhittige Schulz

Episod 4 (av 6). Från 30/12 -81.

19.30 Rapport med väder

19.50 Mus-Olle

Per Olov Nilsson var samlare och Mus-Olle var ett av hans många smeknamn. Under sitt liv samlade han ihop ungefär 63 200 föremål. Han började som liten att samla kottar, stenar och träbitar vid Alsensjön i Jämtland där han var född. Även 10/1 kl 11.20.

20.35 Än lever Hitchcock

Från Sir Alfred Hitchcocks TV-serie i USA "Hitchcock presents". Hastigt mord. Martha och Sam Jacoby är gifta och en kväll grälar de. Sam blir utom sig av raseri och slår ihjäl sin hustru. Han får en chock och efter en stund bestämmer han sig för att försöka dölja mordet genom att föra bort hennes lik. Manus: F J Smith. Regi: Alfred Hitchcock. I rollerna: David Wayne och Louise Larrabee.

21.00 Sixten Ehrling

dirigerar Radiosymfonikerna: "Konsert för Orkester" av Béla Bartók.

21.40—23.10 O la la, vilka stjärnor!

Fransk nöjesparad. Två dokumentära program om det franska nöjeslivets mest populära stjärnor från mitten av 30-talet och framåt. Avsnitt ur gamla spelfilmer och dokumentära journalbilder. Del 1 (av 2): "Det förlorade paradiset". Det franska nöjeslivet under åren 1930—1945. Vi möter bl a Josephine Baker, Maurice Chevalier, Mistinguett, Jean Gabin och Charles Trenet. Se artikel här intill.

nordisk TV

FINSK

16.35 Testbild med information. 16.40 Japanska sagor. 16.55 Telegramnyheter. 17.00 TV-nytt. 17.15 Underhållning med Jethro Tull. 18.15 Ett ögonblick! 18.30 Den äldre brodern. 19.30 Nyheter och väder. 19.55 Elektorsvalet 1982. 20.30 Jesu liv.

NORSK

17.55 Eftermiddagsnytt. 18.00 Kevin, nittionio år. 18.25 Norge runt. 19.00 Sportrundan. 19.30 Dagsrevyn. 20.05 Handboll. Norge—Danmark. 20.45 Vem är rädd för Virginia Woolf, en film fr-66. 22.50 Kvällsnytt.

DANSK

17.45 Skol-TV. 18.35 Danska för vuxna. 19.00 Skol-TV. 19.28 Programöversikt. 19.30 TV-nytt. 20.00 Javal herr Minister, eng serie. 20.30 Min plats är bakom scenen. 21.10 Danmark och målarna. 21.55 Sorg klar. Elektra, en TV-serie. 22.45 Samtal i en kristid. 23.15 TV-nytt.

TV-program tisdag 5 januari

TV 1

15.30—16.45 Handboll: Sverige—Västyskland. 17.05 Nana, del 5. 18.00 Aktuellt och väder. 18.05 Helgmålsbön från Mnene kyrka i Zimbabwe. 18.15 Vass vass viska. 18.45 Underhållning med Orphei Drängar. 19.35 Rosa Pan-

tern och Snurriga Tranan. 20.00 Orphei Drängar, forts. 20.55 Linus på linjen. 21.00 Aktuellt och väder. 21.15 Glenn Gould spelar Bach. 22.10—23.35 Jim Jones — förförare i Jesu namn.

TV 2

17.30 Mälligan och Alfons Åberg. 17.40 Allan Redo. 17.50 Boktipset. 18.00 I Heklas skugga. 18.30 Landet Narnia, tecknad TV-film. 19.15 Boktipset. 19.30 Till väders med Axel Pe-

Pekingoperan. 20.10 Pekingoperan. Den magiska örten och Slaget vid berget Yen Tang. 21.00 TV 2-teatern. Ringlek av Arthur Schnitzler. 22.10—23.05 Påhittige Schulz, del 5.

TV-programmen en vanlig dag år 1982 (ur Dagens Nyheter den 4:e januari 1982). Då hade vi två kanaler som sände från eftermiddagen fram till ungefär klockan 23.00.

Från 1980-talet minns nog många Tv-serien Dallas (1981-1993) om den rika texasfamiljen Ewing och den svenska serien Varuhuset (1987-1989) om personalen på ett varuhus.

1987 Sverige får kommersiell TV i och med starten av TV3.
1991 TV4 startar kommersiell marksänd TV.

I slutet av 1900-talet tittade nästan alla (9 av 10) på TV i ungefär två timmar en genomsnittlig dag (Mediabarmetern 2000, Nordicom, Göteborg). Majoriteten såg på fler än en kanal, men ungefär en tredjedel tittade på endast en kanal. Speciella TV-kanaler såsom film-, nyhets- eller sportkanaler sågs av mindre än 10% av TV tittarna.

TV Torsdag 27 okt		Dagens tips		Dethär betyder symbolerna	
		<ul style="list-style-type: none"> ● Missa inte Poppy Montgomery i dramaserien "Unforgettable", som sänds i TV3 kl 22.00 ikväll. 		<ul style="list-style-type: none"> 📺 = film 📺 = dramaserie 📺 = samhällsprogram (R) = repris 	
svt1	svt2	3	4	5	
DAG	<p>6.00 Rapport. [78824] 6.05 Regionala nyheter. [9687621] 16.25 Gomorron Sverige. [90021282] 10.00 Gomorron Sverige. [78602] 11.00 Go'kväll. [1798331] 11.45 Det stora beslutet. [8901640] 12.35 Uppdrag granskning. [1805911] 13.35 Robins. [141553] 14.05 Niklas mat. [139718] 14.35 Minnenas television. [8329737] 15.30 Skattjägarna. [1553] 16.00 Rapport. [22089] 16.05 Gomorron Sverige. [731534] 16.30 Landet Brunsås. [7379] 17.00 Hübnetta. [8008] 17.30 Sverige idag. [78621] 17.55 Sportnytt. [8304398]</p>	<p>9.00 SVT Forum. [81069973] 12.00 Magnus och Petski. [5843] 12.30 Vem vet mest? [2250] 13.00-15.30 UR. [1060263] 15.50 Öfolket. [6562992] 16.20 Musikrean. [2422089] 17.05 (Vikten av) hår. [665447] 17.20 Nyhetstecken. [9681805] 17.30 Oddasat. [55282] 17.45 Utiset. [661260]</p>	<p>6.00 Rachael Ray. [3853843] 6.55 Ska du säga. [9789466] 7.25 Nanny. [4434718] 7.55 Alla älskar Raymond. [7254466] 8.25 nöd och lust. [7254089] 8.55 Jims värld. [5378992] 9.25 Rachael Ray. [7366331] 10.20 Våra bästa år. [5260621] 11.10 Top model 9. [5048379] 12.10 Project runway. [5647379] 13.05 Oprah Winfrey show. [915195] 14.00 Sjukhuset. [677553] 14.30 Extreme home makeover. [737534] 15.30 Top model 9. [108008] 16.30 Project runway. [102824] 17.30 Adam live. [9027805]</p>	<p>5.50 Nyhetsmorgon. [39553008] 10.00 Nyheterna. [969331] 10.05 Efter tio. [9751027] 11.00 Nyhetskanalen. [326602] 11.05 Efter tio, forts. [4108008] 11.50 Hem till gården. [6327244] 12.20 Hem till gården. [248640] 12.50 HOLBY CITY. [7106553] 14.00 Nyheterna. [955391] 14.05 Äntligen hemma. [642602] 15.00 nöd och skuld. [684843] 15.30 That '70s show. [654602] 16.00 Supernanny. [7328737] 16.55 Little miss Sunshine. [102824] 17.30 7395534 Dramakomedier från 2002. [7395534]</p>	<p>6.05 America's funniest home videos. [4120911] 6.30-9.00 Vakna med the Voice/ Mix Megapolis morgongång. [8409379] 9.35 Unga mödrar. [4073992] 10.00 Grey's anatomy. [1906466] 10.50 Jango and Linn. [1849756] 11.45 Cougar town. [3044718] 12.15 4 stjärnors middag. [504718] 12.45 Ellen DeGeneres show. [6977282] 13.40 Gordon Ramsay's the F-word. [9984843] 14.40 Vänner. [600319] 15.10 One Tree Hill. [9720379] 16.05 Unga mödrar. [1627805] 16.35 America's funniest home videos. [5906319] 17.05 Grey's anatomy. [332973]</p>
18-20	<p>18.00 Rapport (T) [32805] 18.10 Regionala nyheter [1029027] 18.15 Go'kväll (T) Magasin. Gäst är Peter Eggers som spelar läkaren och poliskommissarien Johan Gustav Dådén i SVT:s nya dramaserie "Åren 1790". Programledare: Beppe Starbrikk. Även senare i natt. 28/10 och SVT24 senare i dag. [4233756] 19.00 Kulturnyheterna (T) [97195] 19.15 Regionala nyheter [9023244] 19.30 Rapport (T) [447]</p>	<p>18.00 Attackerad forskning Brittisk vetenskapsfilm från 2010. Även 29/10. [21008] 18.55 Skolbuss med Håkon Norskort reportage från 2010. [3348263] 19.00 Vem vet mest? (T) Frågesport. Även 28/10, 30/10 och SVT24 senare i dag. [8973] 19.30 Korrespondenterna (R, T) Utrikesmagasin. Repris från 26/10. Även 28/10, 29/10, 30/10, 1/11 och SVT1 senare i natt. [7244]</p>	<p>18.55 Keno [8410440] 19.00 Sjukhuset (R) Svensk dokumentärfilm från 2011. Universitetsjukhuset i Linköping. Del 28 av 40. Även 28/10. [326282] 19.30 True talent Svensk talangjakt från 2011. Del 43 av 54. Coacher: Pernilla Andersson, Tommy Körberg och Danny Saucedo. Programledare: Ola Selmén. Även 30/10. [325553]</p>	<p>19.00 Nyheterna [586282] 19.15 Lokala nyheter [3670282] 19.20 Väder [768060] 19.30 Halv åtta hos mig Svensk matlagningsserie från 2011. Del 36 av 56. Malin är sist ut av de fyra blänningarna och hon bjuder på räksoppa, kyckling och chokladmousse. Det är också dags att avslöja vem som kommer hem veckans vinst. [323195]</p>	<p>18.00 Cougar town [394718] 18.30 Vänner [302737] 19.00 4 stjärnors middag Svensk matlagningsserie från 2011. Anna Book Toledano serverar nötfärsbiffar med kall sås och en ljuvlig marängtårta med bär. Även 28/10 och 29/10. [672973] 19.30 The Big bang theory Efter att Penny och Leonard varit på en dejt så avslöjar Penny för Sheldon att hon är rädd för att hon är för korkad för Leonard. [671244]</p>
20-22	<p>20.00 Niklas mat (T) Matlagningsserie. Del 8 av 8. Även 30/10, 3/11 och SVT24 29/10. [260] 20.30 Mitt i naturen (T) Naturmagasin. Del 6 av 14. Även 28/10, 29/10 och SVT24 29/10. [331] 21.00 Plus (T) Konsumentmagasin. Del 2 av 10. Familjen Linde har problem med sin värmepump. Åsa Avdic griper in. Även 29/10 och 2/11. [61350]</p>	<p>20.00 Babel (T) Litteraturmagasin. Israeliske David Grossman om det kvävande livet i Israel och sorgen efter sin döde son. Även 30/10, 31/10 och SVT24 31/10. [5008] 21.00 Aktuellt (T) [8737] 21.30 Hockeykväll (T) Ishockeymagasin. Från studion i Stockholm med fokus på dagens matcher. Programledare: Marie Lehmann. Expert: Mikael Renberg. Även 28/10. [7008]</p>	<p>20.00 Drömmen om ett barn Svensk realityserie från 2011. Del 4 av 8. Under ett års tid har Renée Nyberg följt sju ofrivilligt barnlösa par och en singel tjej i deras kamp att få barn. Programledare: Renee Nyberg. Även 29/10. [843534] 21.00 Lyxfällan Svensk livsstilserie från 2011. Del 8 av 12. Programledare: Magnus Hedberg, Patrik Grimlund. Även 29/10. [489350]</p>	<p>20.00 Robinson Svensk realityserie från 2011. Del 11 av 13. Pristävlingen handlar om att göra upp eld och priset är väldigt eftertraktat - en natt extremt robinsonlyx! Programledare: Paolo Roberto. Även i natt. [931398] 21.30 Parlament Svensk satirunderhållning från 2011. Del 10 av 12. I det blå partiet syns Karin Sundberg och Dominik Henzel. Det röda färgerna försvaras av Henrik Hjelt och Olle Sarri. [303331]</p>	<p>20.00 Sol, fest och oroliga föräldrar (R) Svensk realityserie från 2011. Alingsköllan Dennis 18, kommer med sina kompisar Lennie, Richard och Sebastian till Magaluf för en äventyrlig och festlig semester. Även i natt. [122553] 21.00 Criminal minds (R) BAU-teamet jagar en mördare på landsbygden i Oklahoma när flera kvinnor hittas mördade och beröva de ett av sina fem sinnen. Även 30/10. [855485]</p>
22-24	<p>22.00 Debatt (R) Samhällsprogram. Även 28/10 och 29/10. [46843] 22.45 Livet som hund Brittisk underhållningsserie från 2011. Även 28/10, 29/10 och 2/11. [9864756] 23.30 En komikers arbetslivserfarenhet Brittisk humorserie från 2010. Komikern Rhod provar på att arbeta på skönhetsalong. Han testar olika jobb. Även 31/10. [1331]</p>	<p>22.00 Sportnytt (T) [74331] 22.15 Regionala nyheter [6713553] 22.25 Rapport (T) [6704805] 22.35 Kulturnyheterna (T) [6703176] 22.45 Good night and good luck (R) Amerikansk stridspilot stämplas som "säkerhetsrisk" och får sparken från flottan - utan rättgång. I rollerna: Rose Abdo, Alex Borstein. Regi: George Clooney. [148331]</p>	<p>22.00 Unforgettable (R) Amerikansk dramaserie från 2011. Del 3 av 13. En hotellanställd anklagas för att ha mördat en gäst. [485534] 23.00 Sex and the city (R) (R) Amerikansk dramakomediserie från 2001. Del 9 av 18. Carrie och Big återgår till sitt gamla mönster och. Även i natt. [453176] 23.40 The mentalist (R) (R) Amerikansk kriminaldramaserie från 2009. Del 16 av 23. [324089]</p>	<p>22.00 Nyheterna [388602] 22.25 Ekonomi [9803008] 22.30 Lokala nyheter [941195] 22.35 Sport [1021843] 22.50 Väder [9883244] 22.55 Nyheterna [9815843] 23.00 House (R) (R) Amerikansk dramaserie från 2005. Del 19 av 22. En hjärnhinneinflammation-epidemi bryter ut på klinken. House blir uppmärksam på en tolvårig flicka vars symptom inte liknar de andras. Repris. [407756]</p>	<p>21.55 Fråga Olle-olletären Svensk dokumentärfilm från 2011. Älskade fetisch! Fetisch som begrepp, vad innebär det att tända på tex kvinnornas porträtteras som maträtter? Även 30/10. [4909379] 22.55 Criminal minds (R) Två försvunna personer hittas döda i en bil bagageutrymme och BAU-teamet misstänker att en trafikflickingilla hajar. [6659195] 23.55 The Big bang theory (R) [5516114]</p>
NATT	<p>0.00 Anno 1790. [55515] 1.05 Barn till varje pris? [6079935] 2.10 Bron. [131757] 3.10 Rapport. [37435175] 3.15 Vem tror du att du är? [3263848] 4.20 Korrespondenterna. [2184935] 4.50 Sverige idag. [8244157] 5.35-6.00 Go'kväll. [8080995]</p>	<p>0.15-0.45 Re:Orientfestival i Vadsena. [55664]</p>	<p>0.30 Jims värld. [3589041] 1.00 Alla älskar Raymond. [3580770] 1.30 Nöd och lust. [3590157] 2.00 Unforgettable. [3813454] 2.50 Sex and the city. [9696577] 3.20 The mentalist. [6140596] 4.05-4.30 Nanny. [7953312]</p>	<p>0.00 Robinson. [3199664] 1.25 Crusoe. [7538155] 2.20 Boston legal. [5842751] 3.10 Arkiv X. [7636577] 4.10 The good wife. [8207770] 5.10-5.50 Nöd och skuld. [7604206]</p>	<p>0.20 Sol, fest och oroliga föräldrar. [4828409] 1.20 CSI Miami. [4609428] 2.20 The shield. [8707022] 3.25 In dreams. Science fiction-thriller från 1999. [29749577] 5.00 Ellen DeGeneres show. [3416393] 5.40-6.00 Pantertanter. [7720441]</p>
KUNSKAPSKANALEN	TV 6	SJUAN	TV 8	KANAL 9	
<p>9.00 En bok, en författare: Nils Erik Villstrand. 9.30 Framtidens jordbruk: Kris för gris. 10.00 Kuba - ett oavsiktligt paradys. 10.55 Våran Olof: Om Olof Palme i valdramat 1973. 12.00 SVT Forum. 16.00 UR Samtiden. 19.00 En bok, en författare: Christer Gunnarsson. 19.30 Friare kan ingen vara: Trygga barn är fria barn. 20.00 Genial design. 20.50 Sten för sten. 21.00 Studio natur. 21.30 Kartors skönhets: Politik och satir. 22.00 Seniorer på ettivå. 22.55 Tidsresor i modets värld: Mariaritsyren. 23.00 Människans planet. 0.00 En bok, en författare: Christer Gunnarsson. 0.30-1.00 TED Talks: Kavita Ramda, Rives.</p>	<p>7.25 I nöd och lust. 8.20 Jims värld. 8.50 Just shoot me. 9.20-10.15 Smallville. 10.45 Våra värsta år. 11.45 Stargate Atlantis. 12.40 Stargate SG-1. 13.35 Jims värld. 14.05 Smallville. 15.00 Simpsons. 16.00 Family guy. 16.30 Scrubs. 17.30 How I met your mother. 18.00 Cops. 18.30 Simpsons. 19.00 Family guy. 19.30 21/2 män. 20.00 The Simpsons: Celebrity friends. 20.30 Simpsons. 21.00 Inglourious basterds. Thriller från 2009. 0.10 Scrubs. 0.40 Scrubs. 1.05 How I met your mother. 1.35 My name is Earl. 2.05 Spin city. 2.35 Skål. 3.05 Våra värsta år. 3.55 Just shoot me. 4.20 Stargate Atlantis. 5.05 Cops. 5.30-5.55 My name is Earl.</p>	<p>7.00 Colins och Justins heminredningskupp. 8.00 Fångna till förbannelse. 9.00-9.30 Fångna till förbannelse. 11.00 The talk. 12.05 Mannen som talar med hundar. 13.05 Polistyrkan. 13.40 Nöd och skuld. 14.15 Colins och Justins heminredningskupp. 15.20 Nyheterna. 15.30 Don't tell the bride. 16.50 Dr Phil. 17.45 Nyheterna. 17.50 Lokala nyheter. 17.55 Glamour. 18.25 Judys domstol. 18.50 Jamie Oliver: Middag på 30 minuter. 19.15 How clean is your house. 20.00 Du är vad du äter. 21.00 Derailed. Thriller från 2005. 23.10 Pang! bygget. 23.45 M. A. S. H. 0.15 My wives. 1.10 Paranormal state. 1.40-2.10 Paranormal state.</p>	<p>6.30 Våra bästa år. 7.15 Rachael Ray. 8.10 på heder och samvete. 9.05 Bones. 10.05-11.05 En plats på landet. 11.35 på heder och samvete. 12.30 Masterchef - the professionals. 13.35 Slottsliv. 14.35 En plats på landet. 15.35 Bones. 16.35 The apprentice. 17.50 Masterchef - the professionals. 18.25 Den nakna kocken. 19.00 En plats på landet. 20.00 Navy CIS. 21.00 Mördare okänd. 22.05 Polisstationen. 23.05 Seinfeld. 23.35 Brottskod: Försvunnen. 0.30 Navy CIS. 1.25 The apprentice. 2.45 Law and order. 3.35 Seinfeld. 4.05-5.00 Brottskod: Försvunnen. 5.40-6.30 En plats på landet.</p>	<p>6.00 Tummen mitt i handen. 6.50 Martha Stewart. 7.35-8.25 Dr Oz. 9.25 Falcon Crest. 10.20 Vita huset. 11.15 MacGyver. 12.15 Skitiga jobb. 13.10 Gränsbevakarna Australien. 14.10 Rosemary Shagers kockskola. 15.05 Dr Oz. 16.05 Biggest loser. 17.00 Husjägarna: Ett hus till. 18.00 Dokumentär: 1930. 19.00 Gränsbevakarna Australien. 19.30 Gränsbevakarna Australien. 20.00 CSI. 21.00 Nu eller aldrig. Dramakomedier från 2007. 22.50 CSI. 23.50 The office. 0.20 Frasier. 0.50 Dokumentär: Mörd. 1.45 Cracker. 2.50 Sherlock Holmes memoarer. 3.50 MacGyver. 4.40 Skitiga jobb. 5.25-6.00 Tummen mitt i handen.</p>	

TV-tablå i Dagens Nyheter den 27:e oktober 2011. Enbart kanalerna 1-5 sände 154 program mellan klockan 06.00-05.59. Totalt sände dock minst 38 kanaler TV riktad till en svensktalande publik.

Scenkonst

Cirkus

Cirkus skapas när ett antal av vissa olika underhållningsformer samlas i ett paket. Redan i Romarriket lär man ha haft cirkusföreställningar med bland annat dresserade djur, jonglörer och akrobater. Därefter förefaller det ha varit dåligt med cirkusar till dess britten Philip Astley år 1768 uppförde en show i London med, numera, traditionellt cirkusinhåll som lindansare, jonglörer, hundar, och en clown. Redan då (åter-)etablerades alltså nästan hela konceptet förutom att den amerikanske cirkusdirektören Joshua Purdy Brown introducerade cirkustältet 1825. Därefter har nycirkusen uppstått. Vilket skedde på 1970-talet i Frankrike, som ett försök att förnya den traditionella cirkusen genom att ta bort djuren och istället blanda in teater. Hela föreställningen kunde ha ett visst tema, som t ex campingsemester, som illustrerades genom inslag av jonglering, clowneri, akrobatik, eldslukning med mera.

Denna vackra byggnad uppfördes i Stockholm under slutet av 1800-talet som arena för cirkusar. Vilket tyder på att cirkus var en betydligt vanligare nöjesform för 100 år sedan jämfört med idag.

Dans

Att röra kroppen till rytmen av något instrument har människan gjort länge. Och någon gång i historien började vi organisera det planlösa hoppandet. Vissa rörelser utvaldes och kombinerades till ”danser”, och olika danser knöts rituellt till olika gudar och tillfällen: en dans då man ville utverka rikt jaktbyte av gudarna, en annan då fruktbarheten skulle befordras osv. Med tiden blev dock dansen en konstform, som förfinades och utvecklades av konstnärer. Detta skedde vid furstehoven. En dans som ”menuett”, exempelvis, uppstod vid de italienska renässanshoven som en formalisering av folkdanser. Med de högtidligt marscherande, bugande och nigande rörelser som passade det snobbiga hovfolket och de tunga hovdräkterna. Samtidigt skedde en rörelse i motsatt riktning. Vanligt folk anammade hovdanser och gjorde ”folkdanser” av dem.

Vad vi i dag kallar klassisk balett uppstod sannolikt ur en kombination av det högtidliga hovdansandet samt yrkesartisternas virtuosa och akrobatiska uppträdanden. En typisk 1600/1700-talsbalett bestod av en prolog och en epilog, vilka dansades högtidligt med respektive tids hovdanser jämte bugningar och nigningar. Däremellan presenterades ett antal fristående ”nummer” med virtuos dans eller clownkonster, utförda av folkdansare, professionella artister eller någon gång även av dramatiskt och dansant begåvade aristokrater.

Det vi kallar klassisk balett uppstod under 1800-talet som en reaktion emot detta. Baletterna skulle vara sammanhängande historier och de skulle spelas som teater, fast stumt, med ett språk av gester, där varje åtbörd hade sin särskilda betydelse.

Dagens dansunderhållning består, emellertid, till stor del av annan dans än balett. En genomgång av de dansföreställningar som erbjöds på www.ticnet.se under perioden 111028-111127 gav vid handen att av de 25 olika föreställningarna för och med vuxna, var fem klassiskt balett emedan en kraftig majoritet av de övriga kan kategoriseras inom begreppet modern dans. Den är betydligt friare i rörelsemönster och gester än vad baletten är. De första varianterna kom i slutet av 1800-talet och därefter har rörelserna, musiken och övriga uttryck diversifierats av olika koreografer och deras kreativitet. En djupare beskrivning av dansens utveckling är, jämfört med andra konstformer, dessvärre betydligt svårare eftersom dansrörelser i betydligt mindre omfattning än andra konstformer tillåter dokumentering.

Idag (2007-2009) går ungefär var 10:e person i Sverige under en tolv månadersperiod någon gång på en balett/dansföreställning (Kulturvanor i Sverige 1987–2009, Statens kulturråd, Stockholm).

Musikalen sägs härstamma från britternas ”music hall”, en slags billig show för arbetarklassen som kom på 1800-talet. Men det kan också vara så att musicalerna egentligen (utöver namnet) snarare är modern operett och att skillnaden främst ligger i att med röstförstärkningens intåg behöver sångarna inte sjunga på det där skrikiga sättet som är så typiskt för operor/operetter. Oavsett varför blev från 1920-talet till 1950-talet musicalerna en kommersiell succé på Broadway i New York. En hel mängd nya musikalerna kom varje säsong och några av dem sätts upp än idag, men de flesta som sätts upp nuförtiden är dock yngre (se exempel i tabell 2). Konstarten förefaller emellertid fortfarande vara populär för drygt var tredje av oss i Sverige går under en tolv månadersperiod någon gång på en musikal (Kulturvanor i Sverige 1987–2009, data från 2007-2009, Statens kulturråd, Stockholm).

Tabell 2. Några än idag kända musikalerna, dessas upphovsmän, tillkomstår, handling och senaste gången de sattes upp i Sverige.

	Första uppf.	Kompositör	Textförfattare	Handlar om	Sattes upp i Sverige senast
Teaterbåten	1927	Jerome Kern	Oscar Hammerstein	Några personer på en båt under början av 1900-talet.	Nu i Uppsala
West Side Story	1957	Leonard Bernstein	Stephen Sondheim (sångtext), Arthur Laurents (manus)	Omöjlig kärlek mellan två personer som tillhör rivaliserande gatugäng.	Nu i Göteborg
Hair	1967	Galt MacDermot	James Rado och Gerome Ragni	Hippiekulturen och en kille som ska åka till vietnamkriget.	Nu i Stockholm
Jesus Christ Superstar	1972	Andrew Lloyd Webber	Tim Rice	Jesus liv.	Stockholm 2011
Evita	1975	Andrew Lloyd Webber	Tim Rice	Presidentustrun Evita Peron.	Sätts upp 2012 i Malmö
Cats	1981	Andrew Lloyd Webber	Trevor Nunn	Korta episoder om olika katter.	Stockholm 2009
Fantomerna på Operan	1986	Andrew Lloyd Webber	Charles Hart	En man som i det fördolda härjar i operans lokaler.	Stockholm 1995
Les Misérables	1980	Alain Boublil	Claude-Michel Schönberg	Den fattige Jean sitter i fängelse i 19 år för en småsak. Därefter är Jean först bitter, sen god och dessutom rik. Men det finns dom som blir avundsjuka.	Nu i Malmö
Mamma Mia	1999	Björn Ulvaeus och Benny Andersson	Sångtexter av kompositörerna, manus av Catherine Johnson	En tjej som ska gifta sig.	Göteborg 2007

Opera

En väldigt stor del av de idag mest populära operorna skapades på 1800-talet (63 av de totalt 99 i tabell 3). Av de övriga skapades 12 redan på 1700-talet och 17 på 1900-talet. Men majoriteten av verken från 1900-talet gjordes innan 1930.

JULIUS CAESAR

Våren 2012 berättar Folkoperan historien om när Julius Caesar mötte Cleopatra år 48 f Kr i Egypten. Rollfigurerna är fångslände, excentriska och bohemiska.

Musik: Georg Friedrich Händel **Libretto:** Nicola Haym

Tabell 3. De 99 populäraste operorna enligt www.arkivmusic.com sorterade efter när de uruppfördes, året för uruppförandet, hur många olika inspelningar de har av respektive verk (vilket kan antas vara ytterligare ett mått på hur populära olika verk är), samt verkens upphovsmän.

Originaltitel	Svensk titel	Först spelad	Antal insp.	Kompositör	Orginaltext
L'Orfeo	L'Orfeo	1607	30	Claudio Monteverdi	
L'Incoronazione di Poppea	Poppeas kröning	1642	23	Claudio Monteverdi	
Dido and Aeneas	Dido och Aeneas	1689	48	Henry Purcell	Nahum Tate
Giulio Cesare in Egitto	Julius Caesar i Egypten	1724	18	Georg Friedrich	Nicola Haym
Rodelinda, regina de' Longobardi	Rodelinda	1725	7	Georg Friedrich Händel	Nicola Haym
Lo frate 'nnamorato	Lo frate 'nnamorato	1732	3	Giovanni Battista	
Castor et Pollux	Castor och Pollux	1737	6	Jean-Philippe Rameau	
Orfeo ed Euridice	Orfeus och Eurydike	1762	52	Christoph W. Gluck	Ranieri de Calzabigi
Iphigénie en Tauride	Ifigenia på Tauris	1779	13	Christoph W. Gluck	Nicolas Francois Guillard
Idomeneo, re di Creta ossia Iliä e Idamante	Idomeneo	1781	39	Wolfgang Amadeus Mozart	Giambattista Varesco
Die Entführung aus dem Serail	Enleveringen ur Serailen	1782	55	Wolfgang Amadeus Mozart	J. G. Stephanie
Le nozze di Figaro	Figaros bröllop	1786	112	Wolfgang Amadeus	Lorenzo da Ponte
Il dissoluto punito, ossia il Don Giovanni	Don Giovanni	1787	127	Wolfgang Amadeus Mozart	Lorenzo da Ponte
Così fan tutte	Così fan tutte	1790	97	Wolfgang Amadeus	Lorenzo da Ponte
Die Zauberflöte	Trollflöjten	1791	87	Wolfgang Amadeus	Emanuel Schikaneder
La clemenza di Tito	Titus	1791	28	Wolfgang Amadeus	
Fidelio, Op. 72	Fidelio, Op. 72	1805	85	Ludwig van Beethoven	Joseph Sonnleither
La pietra del paragone	La pietra del paragone	1812	4	Gioachino Rossini	
L'italiana in Algeri	Italienskan i Alger	1813	25	Gioachino Rossini	Angelo Anelli
Il barbiere di Siviglia	Barberaren i Sevilla	1816	65	Gioachino Rossini	Cesare Sterbini
La Cenerentola	Askungen	1817	33	Gioachino Rossini	Jacopo Ferretti
La donna del lago	La donna del lago	1819	10	Gioachino Rossini	
Der Freischütz	Friskytten	1821	29	Carl Maria von Weber	
Guillaume Tell	Wilhelm Tell	1829	15	Gioachino Rossini	Victor-Joseph Étienne de Jouy och Hippolyte Louis Florent Bis
Norma	Norma	1831	59	Vincenzo Bellini	Felice Romani
La sonnambula	Sömngångerskan	1831	31	Vincenzo Bellini	Felice Romani
L'Elisir d'Amore	Kärleksdrycken	1832	51	Gaetano Donizetti	Felice Romani
Lucia di Lammermoor	Lucia di Lammermoor	1835	71	Gaetano Donizetti	Salvadore Cammarano
I puritani di Scozia	Puritanerna från	1835	32	Vincenzo Bellini	Carlo Peopoli
La fille du régiment	Regementets dotter	1840	19	Gaetano Donizetti	Jean Francois Alfred Bayard
Nabucodonosor	Nebukadnessar	1842	27	Giuseppe Verdi	Temistocle Solera
Der fliegende Holländer	Flygande holländaren	1843	48	Richard Wagner	Richard Wagner
Don Pasquale	Don Pasquale	1843	28	Gaetano Donizetti	
Ernani	Ernani	1844	28	Giuseppe Verdi	Francesco Maria Piave
I due Foscari	De två Foscari	1844	7	Giuseppe Verdi	Francesco Maria Piave
Tannhäuser	Tannhäuser	1845	42	Richard Wagner	Richard Wagner
Attila	Attila	1846	12	Giuseppe Verdi	Temistocle Solera
Macbeth	Macbeth	1847	39	Giuseppe Verdi	Francesco Maria Piave
Luisa Miller	Luisa Miller	1849	23	Giuseppe Verdi	Salvadore Cammarano
Lohengrin	Lohengrin	1850	45	Richard Wagner	Richard Wagner
Rigoletto	Rigoletto	1851	76	Giuseppe Verdi	Francesco Maria Piave
La traviata	La traviata	1853	120	Giuseppe Verdi	Francesco Maria Piave
Il trovatore	Trubaduren	1853	86	Giuseppe Verdi	Salvadore Cammarano
I vespri siciliani	Sicilianska aftonsången	1853	16	Giuseppe Verdi	Salvadore Cammarano
Simon Boccanegra	Simon Boccanegra	1857	27	Giuseppe Verdi	Francesco Maria Piave
Faust	Faust	1859	36	Charles Gounod	Jules Barbier och Michel Carré

Originaltitel	Svensk titel	Först spelad	Antal insp.	Kompositör	Orginaltext
Un ballo in maschera	Maskeradbalen	1861	60	Giuseppe Verdi	Antonio Somma
La forza del destino	Ödets makt	1862	43	Giuseppe Verdi	Francesco Maria Piave
Les pêcheurs de perles	Pärlfiskarna	1863	14	Georges Bizet	Michel Carré och Eugène Cormon
Tristan und Isolde	Tristan och Isolde	1865	72	Richard Wagner	Richard Wagner
Don Carlos	Don Carlos	1867	53	Giuseppe Verdi	Joseph Méry och Camille du Locle
Roméo et Juliette	Romeo och Julia	1867	16	Charles Gounod	
Die Meistersinger von Nürnberg	Mästersångarna från Nürnberg	1868	50	Richard Wagner	Richard Wagner
Mefistofele	Mefistofele	1868	18	Arrigo Boito	Arrigo Boito
Das Rheingold	Rhenguldet (Ringen 1)	1869	77	Richard Wagner	Richard Wagner
Die Walküre	Valkyrian (Ringen 2)	1870	90	Richard Wagner	Richard Wagner
Aida	Aida	1871	107	Giuseppe Verdi	Antonio Ghislanzoni
Die Fledermaus	Läderlappen	1874	43	Johann Strauss	Karl Haffner och Richard Genée
Boris Godunov	Boris Godunov	1874	34	Modest Mussorgskij	Modest Mussorgskij
Carmen	Carmen	1875	90	Georges Bizet	Henri Meilhac och Ludovic Halévy
Götterdämmerung	Ragnarrök (Ringen 4)	1876	76	Richard Wagner	Richard Wagner
Siegfried	Siegfried (Ringen 3)	1876	74	Richard Wagner	Richard Wagner
La Gioconda	La Gioconda	1876	22	Amilcare Ponchielli	Arrigo Boito
Nibelungens ring	Nibelungens ring	1876	36	Richard Wagner	Indelad i 4 del-operor, se ovan
Samson et Dalila	Simson och Delila	1877	21	Camille Saint-Saëns	Ferdinand Lemaire
Jevgenij Onegin	Eugene Onegin	1878	26	Pjotr Tjajkovskij	Alexander Sergejevich Pushkin
Pirates of Penzance	Pirates of Penzance	1879	14	Arthur Sullivan	William Gilbert
Les contes d'Hoffmann	Hoffmanns äventyr	1881	34	Jacques Offenbach	Jules Barbier
Parsifal	Parsifal	1882	52	Richard Wagner	Richard Wagner
Manon	Manon	1884	24	Jules Massenet	Henri Meilhac och Philippe Gille
The Mikado	Mikado	1885	17	Arthur Sullivan	William Gilbert
Otello	Otello	1887	68	Giuseppe Verdi	Arrigo Boito
Cavalleria Rusticana	På Sicilien	1890	56	Pietro Mascagni	Giovanni Targioni-Tozzetti och Guido Menasci
I Pagliacci	Pajazzo	1892	64	Ruggero Leoncavallo	Ruggiero Leoncavallo
Werther	Werther	1892	34	Jules Massenet	Édouard Blau
Falstaff	Falstaff	1893	57	Giuseppe Verdi	Arrigo Boito
Manon Lescaut	Manon Lescaut	1893	42	Giacomo Puccini	Giuseppe Giacosa och Luigi Illica
La Bohème	La Bohème	1896	92	Giacomo Puccini	Luigi Illica och Giuseppe Giacosa
Andrea Chénier	Andrea Chénier	1896	40	Umberto Giordano	Luigi Illica
Tosca	Tosca	1900	114	Giacomo Puccini	Luigi Illica och Giuseppe Giacosa
Pelléas et Mélisande	Pelléas och Mélisande	1902	27	Claude Debussy	Maurice Maeterlinck
Adriana Lecouvreur	Adriana Lecouvreur	1902	21	Francesco Cilèa	Arturo Colautti
Madama Butterfly	Madame Butterfly	1904	75	Giacomo Puccini	Luigi Illica och Giuseppe Giacosa
Salome, Op. 54	Salome	1905	36	Richard Strauss	Richard Strauss
Die lustige Witwe	Glada änkan	1905	28	Franz Lehár	Victor Léon och Leo Stein
Elektra, Op. 58	Elektra	1909	33	Richard Strauss	Hugo von Hofmannsthal
La Fanciulla del West	Flickan från vilda	1910	32	Giacomo Puccini	Guelfo Civinini och Carlo Zangarini
Der rosenkavalier	Rosenkavaljeren	1911	50	Richard Strauss	Hugo von Hofmannsthal
Ariadne auf Naxos	Ariadne på Naxos	1912	60	Richard Strauss	Hugo van Hofmannsthal
Gianni Schicchi	Gianni Schicchi	1918	26	Giacomo Puccini	Giovacchino Forzano
Bluebeard's Castle	Riddar Blåskäggs borg	1918	23	Béla Bartók	Béla Balázs
Wozzeck, Op. 7	Wozzeck	1925	24	Alban Berg	Karl Georg Büchner
Arlecchino o Le finestre	Harlekin eller Fönstren	1925	2	Ferruccio Buson	Ferruccio Buson
Turandot	Turandot	1926	59	Giacomo Puccini	Giuseppe Adami och Renato Simoni
Oedipus rex	Oedipus rex	1927	23	Igor Stravinsky	Jean Cocteau
Lulu	Lulu	1937	19	Alban Berg	Alban Berg
L'Histoire de Babar	Historien om Babar	1940	12	Francis Poulenc	Jacques Brel
Trouble in Tahiti	Problem på Tahiti	1952	10	Leonard Bernstein	Leonard Bernstein
The Turn of the Screw	En sällsam historia	1954	11	Benjamin Britten	Myfanwy Piper

Tabell 3. Fortsättning.

Teater

Antagligen dominerades under medeltiden även teaterkonsten av kyrkan, eftersom den bevarade dokumentationen av europeiska teaterpjäser från denna tid beskriver mirakelspel, vilket är religiösa historier om helgon och dylikt. Dessa anses inte vara något vidare bra, däremot rekommenderas äldre grekiska verk (se diagram 1). Fast merparten av de pjäser som ännu anses goda är skrivna på 1800- eller 1900-talet. Och teaterintresset är förmodligen större idag (2007-2009) än förr i tiden eftersom drygt 40% av oss i Sverige under en tolv månadersperiod någon gång ser på teater live (Kulturvanor i Sverige 1987–2009, Statens kulturråd, Stockholm).

Den pjäsförfattare från 1600-talet som starkast klarat tidens tand är William Shakespeare (1564-1616). Han skrev pjäser som: Romeo och Julia 1594–1595, En midsommarnattsdröm 1595–1596 och Hamlet 1600–1601.

Seklet var också det franskklassiga dramats storhetstid, med pjäsförfattare som Molière (egentligen Jean-Baptiste Poquelin, 1622-1673), författare till verk som "Tartuffe" (publicerad 1664, handlar om en bedragare som till slut åker dit), Misanthropen (1666, om en person som alltid säger sanningen), Den Girige (1668, om kärlek och girighet) och Den inbillade sjuke (1673, om en hypokondriker).

1700-talets största pjäsförfattare var:

Voltaire (egentligen François-Marie Arouet, 1694-1778) som skapade tragedier enligt franskt mönster, exempelvis Zaire och Mérope.

Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) som skrev på sitt kändaste verk "Faust" från 1808 till sin död. Verket handlar om läkaren Faust, som sålt sin själ till djävulen.

Johann Christoph Friedrich Schiller (1759-1805) med dramer som Maria Stuart (1800) och Wilhelm Tell (1803/04).

Några av 1800-talets berömdaste pjäsförfattare var: August Strindberg (1849-1912, vars kändaste verk "Fröken Julie" från 1888 handlar om olycklig kärlek), Henrik Ibsen (1828-1906, som bland annat skrev pjäsen "Ett dockhem" 1879 om en kvinna som är fast i ett äktenskap vari hon inte trivs) och Anton Tjeckov (1860-1904, skrev, exempelvis år 1895 "Måsen" om fyra personer som älskar någon de inte kan få). Dvs. pjäser som handlar om sådant som berör oss alla.

Redan på 1630-talet fick teaterbyggnaderna den form de har än idag, med en scen längst fram och därefter ett antal rader med stolar och kanske balkonger. Under 1800-talet skulle sceneriet vara så realistiskt som möjligt, typ ett rum med fjärde väggen borttagen och skådespelarna instruerades i högre grad än tidigare att agera som i verkligheten. På 1900-talet tillkom den moderna scentekniken med strålkastare, dolda mikrofoner och inspelat ljud. Numera eftersträvas i regel inte realistiska scenerier, istället ska dessa vara sparsamt uppbyggda och tonvikten ligger på dessas stämningsskapande förmåga i kombination med belysningens effekter.

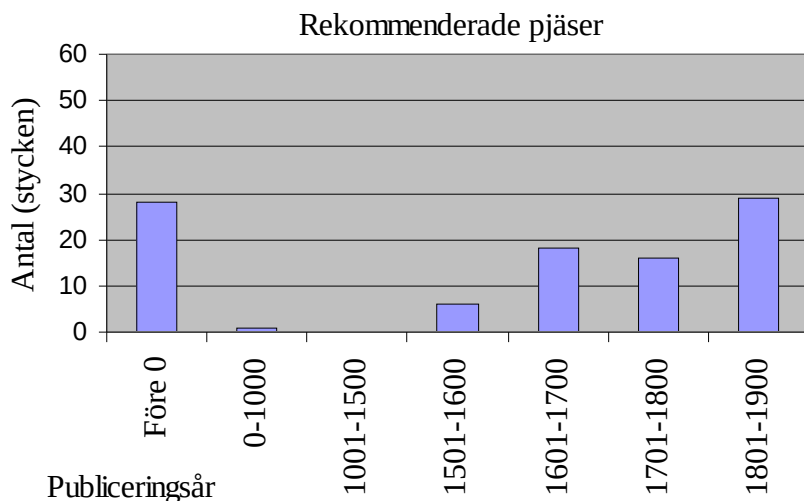

Diagram 1. Läsvärda teaterpjäser av icke engelskspråkiga författare från olika århundraden enligt en expertpanel (Lesley Henderson (Editor), World Literature, Second edition, St. James Press, New York).

Biljettsläpp – vårens nyheter!

IDAG
KL 12

Vårens premiärer

Spöksonten August Strindberg

Premiär 22 januari Lilla scenen

**Fem kända musiker döda i seriekrock
John Ajvide Linqvist**

Uppremiär 28 januari Målsalen

Rövare Friedrich Schiller

Premiär 4 februari Unga Dramaten/Elverket Från 15 år

**Fanny och Alexander
Ingmar Bergman**

Premiär 11 februari Stora scenen

Säg att du är hungrig

Kajsa Giertz och Irena Kraus

Uppremiär 9 mars Unga Dramaten/Elverket Från 10 år

Paradisets barn Jacques Prévert

Premiär 24 mars Lilla scenen

Till Damaskus August Strindberg

Premiär 31 mars Stora scenen

... och årets julkonsert

Romeo & Julia Kören

Premiär 17 december Stora scenen

Spöksonten
Hamadi Khemiri, Stina Ekblad

Biljettförsäljningen fortsätter till

Hedda Gabler Henrik Ibsen Premiär 10 december Stora scenen

Doktor Glas Hjalmar Söderberg Nypremiär 19 november Stora scenen

Den girige Molière Nypremiär 25 januari Stora scenen

Natten är dagens mor Lars Norén Stora scenen

Två herrars tjänare Carlo Goldoni Stora scenen

Misantropen Molière Premiär 19 november Lilla scenen

Duett för en Tom Kempinski Lilla scenen

En handelsresandes död Arthur Miller Lilla scenen

Tjuvar Dea Loher Lilla scenen

Remont Joakim Groth Gästspel 12 november Målsalen

Köpmannens kontrakt Elfriede Jelinek Målsalen

Rosamunde Elfriede Jelinek Gästspel 31 oktober, 1 november Tornrummet

Mormors svarta ögon Tanja Lorenzen Tornrummet

C Hamadi Khemiri Lejonkulan

Brev från Eric Ericson Eric Ericson Unga Dramaten/Elverket

Mira går genom rummen Martina Montelius Unga Dramaten/Elverket Från 9 år

Älvsborgsbron Johanna Emanuelsson Unga Dramaten/Elverket Från 15 år

Dramaten® är rubriken för musik och performance, introduktioner
och läsningar, samtal med skådespelare efter föreställningar,
debatter scenkonst.

www.dramaten.se Tel. 08-667 06 80

DRAMATEN

De föreställningar Dramaten kör hösten 2011 och våren 2012 är (i åldersordning): Misantropen (1666), Den girige (1668), Två herrars tjänare (1745), Rövare (1781), Hedda Gabler (1890), Till Damaskus (1898), Doktor Glas (1905), Spöksonten (1907), Paradisets barn (ca 1945), En handelsresandes död (1949), Duett för en (1980), Fanny och Alexander (ca 1982), Natten är dagens mor (1982), Fem kända musiker döda i seriekrock (ny), Säg att du är hungrig (ny), Tjuvar (ny), Remont (ny), Köpmannens kontrakt (ganska ny), Rosamunde (ganska ny), Mormors svarta ögon (ny), C (ny), Brev från Eric Ericson (ny), Mira går igenom rummet (ny), Älvsborgsbron (ny).

TEATER MUSIK FILM

Sommargäst på Skansen.

"Hr Dardanell" i Karl Magnus Thulstrups skepnad har blivit en populär sommargäst uppe på Skansens friluftsteater. I kväll leder han galoppen i sina upptåg för tjugufemte gången.

Av Blancheteaterns revy "Harrys bar" utsändes första akten i afton kl. 8 i radio. Benco har med anledning därav författat en särskild bearbetning för dagen, där sådana omgrupperingar och inpass göras att radiolyssnarna och teaterpubliken skola få en känsla av att sitta vid samma bord.

Teatrarna i dag.

Komediteatern kl. 8: "Karl-Gerhards Folkkök".

Blancheteatern kl. 8: Revyn "Harrys bar".

Folkteatern kl. 8: Karl-Ewert-revyn, Cirkus kl. 8.15: Goldins magiska revy.

Skansens friluftsteater kl. 8: "Herr Dardanell och hans upptåg på landet".

Vanadislundens teater kl. 8: "Nicklasson & C:o".

Tantolundens teater kl. 8: "Tokstollar och högfärdsblåsor".

Söders friluftsteater kl. 8: "Skojar-Hampus på Stornäs".

Klippans teater kl. 8: "I sjunde himlen".

Bellevueteatern kl. 8: "Ungkarlsflickan".

Biljetter till Teatrar, Konserter, Biografer och dylikt säljes i Dagens Nyheters kontor, Stureplan 13, Tel. 23 19, Norr 80 59, Hornsgatan 1, Tel. Söd. 149 60, S:t Eriksplan 6 A, Tel. Vaså 147 33.

På trettioalet däremot förefaller inte klassiska pjäser ha varit på modet, att döma av teaterprogrammet i Dagens Nyheter den 5:e juli 1932.

Sport & idrott

Man har antagligen tävlat under mer eller mindre ordnade former i de flesta kulturer sedan väldigt lång tid tillbaka. Det mest kända exemplet är de tävlingar som arrangerades vart fjärde år i den grekiska orten Olympia från 776 FVT till 393. Dit kom tävlande och åskådare från hela det dåvarande grekiska riket. De tävlande uppträdde helt nakna, med inoljade kroppar. Taskigt nog fick inte gifta kvinnor besöka spelen.

Tävlingarna omfattade bland annat flera löpningsdistanser från ca 200 m och uppåt, brottning, boxning, allkamp (typ fritt slagsmål), diskus- och spjutkastning, längdhopp, femkamp (löpning, hopp, diskuskastning, spjutkastning och brottning) samt tävlingskörning med häst och vagn.

Andra sporter som vi antagligen har praktiserat och tävlat i länge är:

- Simning. Det finns tydligen bevis för att egyptierna ägnade sig åt simning innan år noll. Det är emellertid oklart om huruvida de tävlade i detta.
- Skidor har använts i Norden sedan många hundra år och det är rimligt att tro att några av dessa åkare testade sina förmågor i tävling med varandra.
- Tyngdlyftningstävlingar har nog pågått sedan förhistorisk tid. Någon lyckades lyfta en tung sten och utmanade någon annan att göra detsamma.
- Armbrytningstävlingar förekommer som illustrationer i egyptiska gravar anlagda långt innan år 0.
- Bågskytte tävlingar hölls i Kina runt år 1000 FVT.
- Fäktning. På 1100-talet blev låtsasstrider en populär sport och underhållningsform. Striderna utvecklades till de tornerspel som syns i filmen Ivanhoe. De svärd som medeltidens riddare behövde ha för att tränga igenom rustningar var emellertid för tunga för att fäktas med. Men i och med införandet av skjutvapen var rustningarna inte längre meningsfulla och återigen fanns det behov av att kunna strida med ett lättare svärd. Samtidigt tog fäktningen i någon mån tornerspelens plats som nöjes- och tävlingsform.
- Curling fanns i både Skottland och Benelux-länderna redan under 1500-talet. Det vet man genom att någon hittat en curlingsten från 1511 i Skottland och en holländsk målare år 1560 avbildade ett parti curling.
- Tennis. Den första boll- & racketsporten som spelats i Europa uppstod i Frankrike på 1100-talet. I detta spel användes handen som racket och den spelades på inngårdar med höga murar. Racketen utvecklades sedan stegvis, från att man i Italien skyddade handen med en handske (vilket gjorde att spelarna kunde slå hårdare), via att man flätade in fingrarna i läderrep, till enkla träracketar på 1300-talet. Racketar strängade med fårtarmar kom ungefär år 1500 och därmed var den viktigaste komponenten i denna sport mer eller mindre färdigutvecklad.

Utöver de tidigare nämnda sporterna samt vissa asiatiska kampsporter anses de flesta sporter emellertid ha utformats i huvudsak under 1800-talet och början på 1900-talet. I tabell 3 redovisas ett antal exempel.

Tabell 3. Exempel på sporter som mer eller mindre utformades på 1800-talet.

	Troligen utvecklades sporten i	Startår för sporten som vi i princip känner den idag
Badminton	Indien (dvs Storbrit.)	1860-talet
Bandy	Storbrit.	1800-tal
Baseboll	Kanada (dvs Storbrit.)	1845
Basket	USA	1891
Biljard	Europa	1800-talet
Bordtennis	Storbrit.	1875
Cykling	Storbrit.	1800-tal
Dart	Storbrit.	1800-tal
Fotboll	Storbrit.	1860-talet
Golf	Storbrit.	1800-tal
Handboll	Danmark	början av 1900-talet
Ishockey	Kanada (dvs Storbrit.)	1800-tal
Kanot	Storbrit.	1850-talet
Motorsport	Europa	början av 1900-talet
Orientering	Sverige	typ 1890
Rugby	Storbrit.	1863
Volleyboll	USA	1895

Badminton. Människor har spelat spel som liknat badminton i många hundra år. Spel som gått ut på att passa en boll (som ibland var försedd med fjädrar) mellan sig med hjälp av slagträn/racketar eller händerna och bollen fick inte nudda marken. Engelska militärer i Indien adderade, under mitten av 1800-talet, nätet samt ett antal nya regler och med detta var den moderna sporten badminton född.

Bandy. Sporten uppstod i Storbritannien genom att man började spela landhockey på isar. 1875 spelades den första dokumenterade matchen och 1882 enades ett antal bandylag om gemensamma regler.

Baseboll. Som beträffande så många andra sporter har man spelat spel som liknat baseboll sedan lång tid tillbaka. Det som hände runt 1845 var att amerikanerna då beslutade om en hel del av de regler som i stort sett använd än idag. Året efter spelade de det som anses vara världens första basebollmatch.

Basket. Basketens föregångare "korgboll" har funnits sedan 1600-talet. Men basket i sin nuvarande form skapades år 1891 i USA. Uppfinnarens tanke var att det skulle vara en skojig och nyttigt sätt för ungdomar att röra sig. Ett par år senare (1893) genomfördes den först tävlingen i basket, likaså i USA.

Biljard. Ett spel med bollar på ett bord och ett stötverktyg förefaller ha funnits i Europa på 1400-talet. Därifrån utvecklades de olika biljardspelen successivt för att nå sina nuvarande former och redskap på 1800-talet.

Bordtennis. 1875 skapade briterna de första spelreglerna. 1891 introducerades celluloidbollar. 1897 hölls de första mästerskapen och 1927 hölls för första gången ett officiellt världsmästerskap. 1988 blev bordtennis en olympisk sport.

Cykling som sport uppkom med uppfinnandet av cykeln, vilket skedde succesivt under 1800-talet, med ett stort genombrott år 1885 (se Teknikhistoria).

Dart. Kastat pil har man gjort sedan åtminstone 1500-talet. Spelet utvecklades under 1800-talet av briterna (metallpilar standardiserade regler, samt tavlor) och det blev en populär pubsport. Ett nationellt mästerskap startades 1927 och officiella världsmästerskap hålls sedan 1977.

Fotboll. Man har hittat tecken på att fotboll spelades i Kina redan före år 0. På den tiden spelade man, som idag, i två lag och hade två mål. Bollen var tillverkad av läder och fylld med hår. Spelet, av kineserna kallat Cuju (sparka boll) blev efterhand mycket populärt, men det dog av någon anledning ut på medeltiden. Även indianerna i Centralamerika spelade något som liknade fotboll före år 1000. Den europeiska fotbollen började emellertid i England på 1100-talet som ett brutalt spel med två lag och en boll. Målen kunde ligga kilometervis från varandra och lagen fick ha hur många spelare som helst. När människorna på 1800-talet i betydande omfattning trängdes ihop i städer (se Teknikhistoria) fanns det inte längre plats för denna utrymmeskrävande sport. Utövarna tvingades anpassa spelet, planen begränsades och reglerna blev successivt strängare och mer standardiserade. 1863 beslöts, exempelvis, att bollen endast fick vidröras med fötterna och de första riktiga fotbollsklubbarna kom 1872. Med tiden spred sig sporten till resten av världen och år 1904 bildades FIFA (Fédération Internationale de Football Association). 1930 arrangerade FIFA det första världsmästerskapet i fotboll, vilket gick av stapeln i Uruguay.

Golf. Världens första golfklubb finns i Skottland och den startade 1744, men spelet lär ha funnits där längre än så. I slutet av 1800-talet hade skottarna utvecklat spelet så mycket att det var ganska likt den golf som spelas idag.

Handboll. Spel som liknar handboll lär ha spelats sedan antiken. Men modern handboll började spelas under slutet av 1800-talet i flera länder. Spelet utvecklades emellertid framför allt i Danmark under början av 1900-talet. 1938 spelades de första världsmästerskapen och 1972 blev sporten en OS-gren.

Ishockey. Denna sport kan ha sitt ursprung i Holland på 1500-talet, fast dagens ishockey kommer ifrån 1800-talet då brittiska soldater stationerade i Kanada, på samma sätt som beträffande bandy, spelade landhockey på isarna. 1855 spelas de den första dokumenterade ishockeymatchen.

Kanot. Då kanoten antagligen är den äldsta formen av tillverkade transportmedel är det rimligt att tro att åtminstone några kanotister, långt innan vår tideräkning, tävlat om vem som först nådde en viss punkt. Fast det blev en etablerad motions- och tävlingssport i Storbritannien vid mitten av 1800-talet.

Motorsport. Motorsporterna är så klart inte äldre än motorfordonen, som kom i slutet av 1800-talet. Den först biltävlingen hölls 1895 i Frankrike och den första MC-tävlingen gick av stapeln två år senare i Storbritannien. 1907 startades de MC-tävlingar på den Brittiska ön Man som ännu körs varje år. Numera finns en hel mängd olika motorsporter med bilar, båtar, motorcyklar och så vidare.

Orientering. Denna sport grundlades under svenska militärövningar i slutet på 1800-talet. Den första tävlingen anordnades för svenska officerare år 1893.

Rugby. Denna sport anses ha startat 1863 i Storbritannien då de som ville spela fotboll med enbart fötterna och de som även ville använda händerna gick åt olika håll. De senare valde att kalla sin sport för rugby.

Volleyboll. Sporten uppfanns 1895 i USA. Sporten spreds även över världen. Nutida regler och spelstil utvecklades under början av 1900-talet. De första världsmästerskapen för herrar hölls 1949 och för damer 1952. 1924 gjordes en volleybolluppvisning under Olympiska spelen och sporten kom med som officiell gren i OS 1964.

Under senare delen av 1900-talet, har en också en hel del sporter tillkommit, varav de flesta ännu är ganska små. Om hundra år kanske några av dess är väldigt stora emedan andra, nu ännu populära sporter, är näst intill utdöda. Det kommer antagligen också att finnas nya sporter, möjliggjorda av framtidens tekniker. Det märkliga är att det idag saknas tävlingar i en del företeelser där både tekniken och intresset finns (beträffande det senare åtminstone intresse för närliggande sporter), exempelvis:

- Hindersimning.
- Undervattensimning.
- Löpskytte.

Antagligen har det funnits publik till sportevenemang lika länge som dessa har existerat.

Annons i DN den 5:e juli 1932 om ett fotbollsevenemang i Stockholm.

Men med massmediernas intåg i form av dagstidningar (diagram 2 och 4), därefter radio och sedermera TV har en ny sorts sportkonsumtion växt fram. Med konsumenter som varken utövar de konsumerade sporterna själva, eller ser dem live.

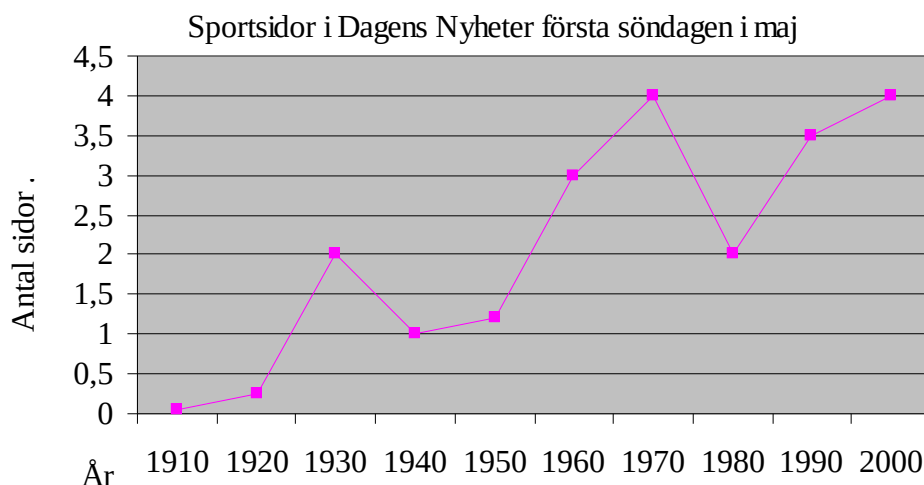

Diagram 2. Antalet sidor (Broad sheet) med sportnyheter i det första söndagsnumret i maj av Dagens Nyheter vart 10:e år från 1910-2000. 1910 förefaller den svenska sportjournalistiken ha varit nästan helt fokuserad vid att ge presumtiva deltagare och dito publik information om när och var olika evenemang gick av stapeln. Tio år senare refererades mestadels resultat från olika tävlingar på ett sätt som i hög grad liknar det som kan ses i framför allt landsortspressen än i våra dagar. Ytterligare tio år senare förekom redan en del "modern" sportjournalistik i form av intervjuer, samt analyser och spekulationer kring sporterna och dessas aktörer.

Idag (2009) går mer än var tionde person (14%) i Sverige på fotboll/ishockey minst en gång i månaden och var tredje har gått minst en gång under de senaste tolv månaderna (Kulturvanor i Sverige 1987–2009, Statens kulturråd, Stockholm). Och enligt SCB (Statistisk årsbok för Sverige 2002, SCB, Örebro, tabell 615) har majoriteten av männen och många kvinnor (män 58%, kvinnor 39,2%) någon gång under de senaste 12 månaderna besökt något idrottsevenemang. Vidare finns det till och med flera svenskspråkiga tv-kanaler som bara sänder sport, därtill är det möjligt att via parabolantenn ta in utländska sportkanaler och dessutom finns rika möjligheter att följa olika sporter via Internet.

Sällskapsspel och lekar

Spelkort kan ha använts i Kina redan år 1120 och i stora delar av Europa spelade vi kort från 1400-talet. Kortleken man använde hade liksom idag 52 kort och fyra olika färgsviter: spader, hjärter, ruter samt klöver. Kille-korten lär ha funnits ännu tidigare. Till Sverige kom de dock inte förrän på 1600-talet, men numera förefaller de vara mer eller mindre försvunna ur vår spelkultur.

I det förlista krigsskeppet Wasa hittade man brädspel, ett tärningsspel väldigt likt dagens backgammon. Sålunda har tärningsspel i vart fall funnits i Sverige sedan 1600-talet. De tärningar som användes såg ut som dagens tärningar och de kunde vara tillverkade i exempelvis ben.

Schack lär ha funnits sedan i vart fall 500-talet och spelet kom till Sverige på 1500-talet eller tidigare. I ”finare” familjer fick barnen lära sig spela schack redan från det att de var små.

Från 1300-talet och framåt var kätgelbanor populära i Tyskland. Spelet var väldigt likt modern bowling bortsett ifrån att kätgelbanorna saknade automatik. I Sverige har kätgelspel förekommit sedan 1500-talet. Bland männen förekom även olika bollspel. För övrigt ägnade sig vanligt folk väldigt mycket, av den lilla tid som var möjligt att avsätta till spel/lekar, åt diverse olika grupplekar som idag är nästan utdöda (se vidare i Lekar under 1800-talet).

De ovan nämnda sällskapsspelen dominerade in på 1900-talet, då de moderna brädspelen och senare även de digitala spelen introducerades. I Sverige släpptes Monopol år 1938, Tjuv & polis 1943 och på 1950-talet kom vidare Alfapet, Den försvunna diamanten samt Finans.

Med de så kallade arkadspelen gick spelen över ifrån sällskap till en enmanssysselsättning. Den första vågen av arkadspel kom till Sverige på 1940-talet och bestod av flipperspel. Flipperspelen utvecklades ur Fortunaspelen som lär ha uppfunnits på 1700-talet. Det bestod av en sargomgårdad spelplan som lutade något och hade hål med olika poäng. Spelaren sköt iväg en kula med en pinne och hoppades att kulan hamnade i ett hål med hög poäng. I slutet av 1800-talet ersattes pinnen med en fjäderbelastad utskjutare, spelplanen täcktes med glas och apparaten försågs med en anordning för att automatiskt ta betalt av spelaren. 1933 uppfanns den elektriska studsaren som stötte bort de kulor som kom åt den. 1934 kom spel med lampor och ljudeffekter. 1947 tillkom flipprarna och därefter har det inte hänt så mycket med spelen annat än att de med tiden fick fler flipprar och att den skicklige spelaren kunde få handskas med flera bollar samtidigt.

De första TV/dataspelen kom tydligen redan på 1950-talet, men långt in på 1970-talet var de spel som stod till buds svartvita och enkla varianter av, exempelvis, tennis. De spelades med enkla spelkonsoler som pluggades in i TV-apparaten. De arkadspel med TV-skärm som kom på 1970-talet var däremot betydligt mer avancerade, med färgmonitor och fler kontroller. De mest populära, som jag minns det, var rymdspelen Asteroids (1979) och Defender (1980), båda var tvådimensionella och det senare gick ut på att manövrera en liten rymdfarkost och skjuta ner så många fiendefarkoster som möjligt innan dom sköt ner en själv. En senare milstolpe i sällskapspelen värld var det lilla handhållna kompletta dataspelet Donkey Kong som kom på 1980-talet. En mer avancerad handhållen spelapparat kallad Game boy lanserades år 1989 av det japanska företaget Nintendo. Från Retrodatabasen.se Därtill kom under årtiondet en hel mängd spel utöver Donkey Kong, som: Pac-Man (1980, spelet gick ut på att åka runt i en labyrint och äta upp monster) och Super Mario (1985, också ett labyrintspel men med betydligt mer avancerad grafik). Under 1990-talet utvecklades hemdatorerna i en rasande fart och dataspelen med dom. En tidig jättehitt som många spelade i början på årtiondet (både gamla och unga) var pusselspelet Tetris (skapat 1984). På 1990-talet kom den första avancerade spelkonsolen för TV-apparater (Sony Playstation, år 1994) och några av de spel som släpptes var: Civilization (1991, spelaren skapade ett rike), Wolfenstein (1992, skjuta fiender), Myst (1993, utforskning av en mystisk ö), Collin McRae rally (1998, köra rallybil), Sims (1999, styra en familj) och Counter-strike (1999, krigsspel).

Textkonst

Böcker

Under medeltiden och långt därefter var det bara en minoritet som kunde läsa. Många språk hade inte ens något skriftspråk. Och de som kunde skriva förefaller inte ha använt sina kunskaper för att skapa sådant som förnöjer, eftersom de texter som finns bevarade i huvudsak är avtal och statsangelägenheter. Vilket gjorde att de bara behövdes skrivas i något, eller några få exemplar. För masskopiering, däremot, hade det krävts någon form av tryckteknik och något "billigt" att trycka på.

I Kina började man trycka texter på papper långt innan år 1000 (papperet uppfanns i Kina cirka år 105). Därifrån kommer också den, såvitt man vet, första tryckta boken: Diamantsutran från 868. Världens första roman, Berättelsen om Genji, skrevs emellertid av en japansk kvinna cirka år 1001. Till Europa kom både papperet och tryckeritekniken betydligt senare och det var först på 1400-talet som tekniken var effektiv nog för massproduktion av tryckta alster.

Vi den tiden fanns ännu inte något skriftspråk i Amerika, Australien, Afrika (utom Nordafrika och några andra områden) samt norra Asien. De äldsta böckerna är således kinesiska, japanska, indiska, arabiska och/eller europeiska.

1688 gav den första engelska yrkesföföfattarinnan, Aphra Behn (1640-1689), ut romanen Oroonoko. 1719 utkom Robinson Crusoe av Daniel Defoe (1660-1731) och 7 år senare publicerade Jonathan Swift (1667-1745) Gullivers resor.

1876 Mark Twain (1835-1910) publicerade "Tom Sawyers äventyr".

1841 publicerades den första kriminalromanen, Morden på Rue Morgue av Edgar Allan Poe (1809-1849).

På 1800-talet ökade läskunnigheten radikalt med införandet allmän skolplikt i en rad länder och masstillverkade böcker, kataloger med mera blev betydligt vanligare. Detta ökade rimligen det totala läsandet väldigt mycket. Och även mängden kvalitetslitteratur förefaller ha ökat eftersom en stor del av det som ännu anses läsvärt tillkom efter år 1800 (diagram 3).

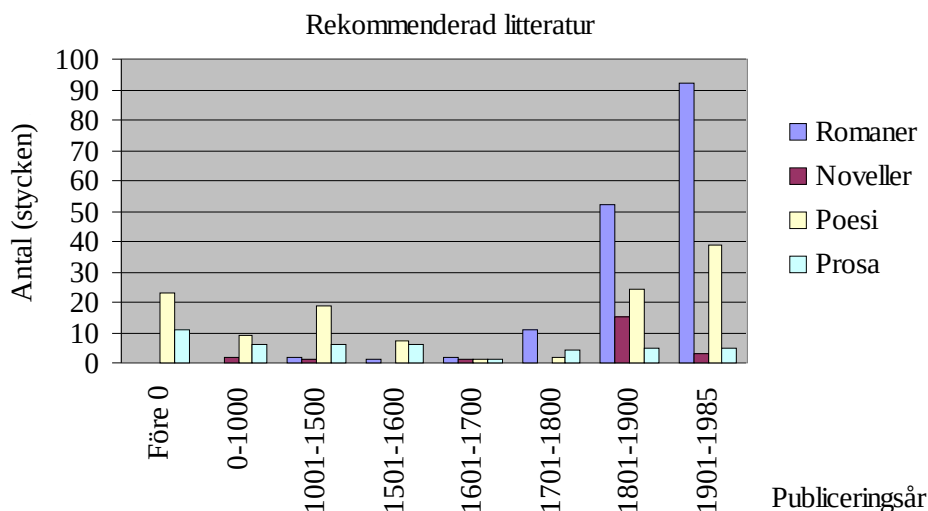

Diagram 3. Läsvärd litteratur av icke engelskspråkiga författare från olika århundraden enligt en expertpanel (Lesley Henderson (Editor), World Literature, second edition, St. James Press, New York).

Vi har därtill fortsatt att läsa böcker ännu i våra dagar (2007-2009) för de flesta (drygt 8 av 10 personer i Sverige) läser under en tolv månaders period någon gång en bok (Kulturvanor i Sverige 1987-2009, Statens kulturråd, Stockholm).

Tidningar

Världens första dagstidning kom 1660 i den tyska staden Leipzig. Den första brittiska dagstidningen, *The Daily Curreant*, utkom 42 år senare. I Sverige slog dagstidningarna igenom på allvar under senare hälften av 1800-talet och en ganska stor del av de dagstidningar vi har idag (år 2000) härstammar ifrån denna tid (diagram 4). Innehållet i en ordinär dagstidning på 1800-talet var dock ganska tunt. *Dagens Nyheter* (grundad 1864) innehöll, exempelvis, år 1865 bara 4 sidor. Det fanns inga bilder och texten bestod mest av korta nyhetsnotiser samt kungörelser. Den lättsammare underhållningsdelen bestod av ett stycke ur en roman som gick som följetong.

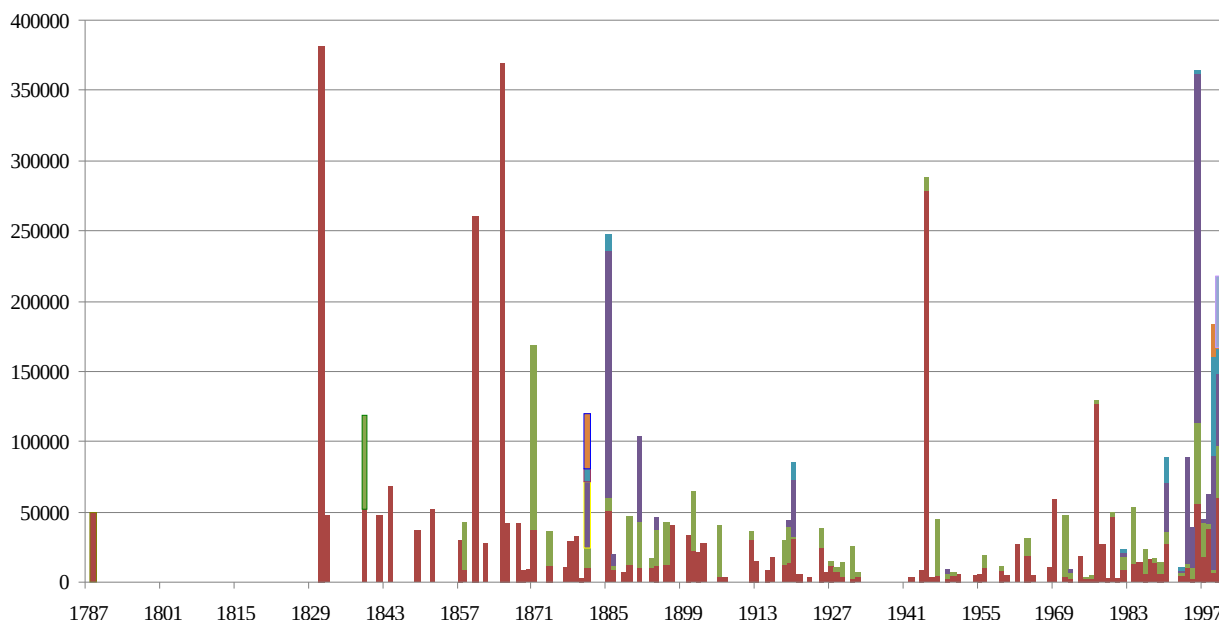

Diagram 4. Startår för de svenska dagstidningar som ännu trycktes år 2000. Höjden på stapeln motsvarar upplagens storlek år 2000. Flerfärgade staplar betyder att det grundades mer än en tidning det året. Med tidningar avses dagstidningar och lokaltidningar, vanligen i tabloid/broadsheetformat.

Även några av de månadstidningar som grundades i slutet på 1800-talet (diagram 5) kommer ut fortfarande: *Östra Smålands missionsblad* (från 1876), *Stridsropet: officiellt organ för Frälsningsarmén i Sverige* (1883), *Jordemodern* (1897) och *Transportarbetaren: halfårsberättelse för Sv. Transportarbetareförbundet* (1897). Fast majoriteten av dagens månadstidningar är betydligt yngre.

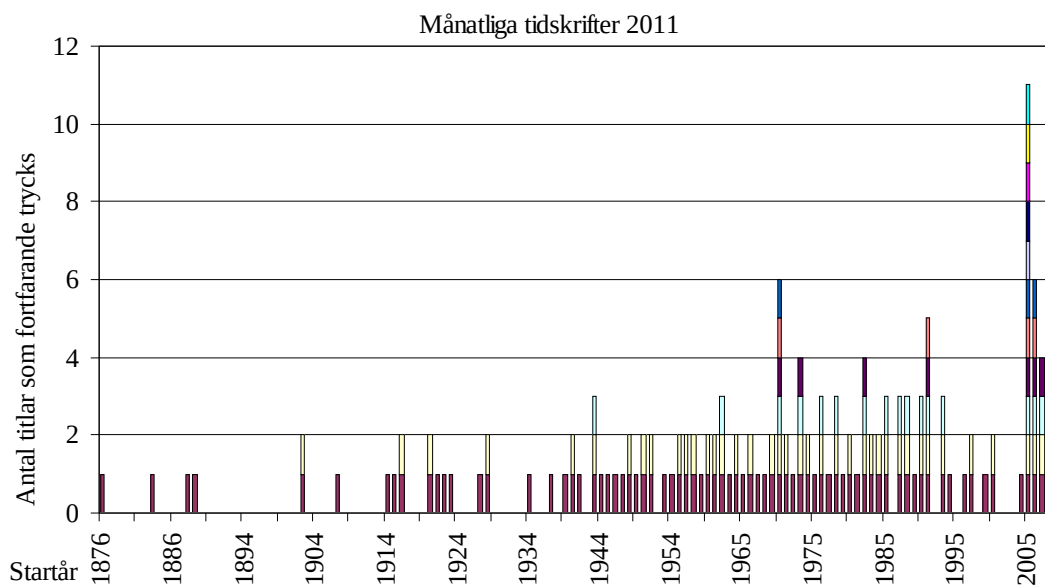

Diagram 5. Tidskrifter som kom ut en gång per månad år 2011 och när de började ges ut. Som tidskrift räknas periodiska publikationer som kommer ut mer sällan än tidningar och vanligen inte förmedlar dagsnyheter utan fackkunskap, kulturmaterial eller förströelse.